

UNIVERZITA KARLOVA
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra pastorálních oborů a právních věd

Barbora Škáchová

**Některé zdroje důstojnosti ženy
v dnešním světě**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: doc. ThLic. Ing. Aleš Opatrný, Th.D.

Praha 2020

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 26.4.2020

Barbora Škáchová

Bibliografická citace

Název: Některé zdroje důstojnosti ženy v dnešním světě: bakalářská práce

Autor: Barbora Škáchová

Vedoucí práce: doc. ThLic. Ing. Aleš Opatrný, Th.D.

Praha 2020.

60 stran.

Anotace

Tato bakalářská práce se zaměřuje na objevení a popis různých pojetí důstojnosti ženy v dnešním světě. První část práce nastiňuje historický vývoj postavení ženy ve společnosti. Na příkladu života konkrétní ženy konkrétní doby je vyvozeno, kde tato žena našla svoji důstojnost.

Dále se práce zabývá změnami ve společnosti a s nimi souvisejícími otázkami sebepojetí ženy a zaměřuje se na nalezení a popis některých zdrojů, v nich ženy dneška hledají svoji identitu a hodnotu.

Důležitou částí práce je studium konkrétních církevních dokumentů z hlediska důstojnosti ženy a její identity. Na základě všech těchto východisek je v závěru práce shrnuto, kterými směry dnešní ženy postupují, aby našly svoji důstojnost a hodnotu.

Metodou pro vypracování je studium relevantní literatury.

Klíčová slova

důstojnost, žena, identita, vztah, feminismus, historie postavení ženy

Abstract

Some of the sources of women's dignity in current world

This bachelor's thesis aims to explore and describe different conceptions of women's dignity in the current world. In first part of my thesis I outline women's role in the history of our society using specific life-stories of concrete women in concrete historical epoch as an example and trying to find out from where or who or what they get their dignity.

In following chapters I write about significant changes in society and especially about their impact on women's self-esteem in order to find and depict some of the sources of identity and dignity for women of nowadays. In next chapter I put emphasis on studying of church documents regarding women's role, their dignity and identity.

In final chapter I conclude what or who could woman consider as meaningful source of their identity and dignity. The method I use is a studying of relevant documents and literature.

Keywords

dignity, woman, identity, women's role in the history

Počet znaků (včetně mezer): 100 236

Poděkování

Na tomto místě ze srdce děkuji panu docentovi Aleši Opatrnému za jeho trpělivost, ochotu ke spolupráci, za odbornou i lidskou pomoc při tvoření této práce. Velmi také oceňuji pomoc a podporu celé své rodiny, zvláště děkuji mému manželovi Petrovi, dětem, sestře Janě a všem přátelům, kteří mne při psaní podporovali a inspirovali. Speciální dík patří mé mamince, která mne celou dobu vytrvale provázela modlitbou.

Obsah

Úvod.....	9
1. Základní pojmy	10
1.1. Dnešní svět	10
1.2. Důstojnost.....	12
2. Historický exkurz	15
2.1. Starověk (novozákonní doba).....	15
2.2. Starověk (doba od přelomu letopočtu do cca 7. stol n.l.).....	18
2.3. Středověk.....	22
2.4. Novověk	26
2.5. Co vyplývá z historického exkurzu	30
3. Některé zdroje důstojnosti ženy 21.století	32
3.1. Feminismus	32
3.2. Duchovní sebepotvrzení mimo křesťanství.....	36
4. Důstojnost ženy v aktuálním učení církve	40
4.1. Bible	40
4.2. Mulieris dignitatem	45
4.3. Amoris laetitia	52
Závěr	56
Seznam použitých zkratek.....	59
Seznam literatury	60

Úvod

Pastorální teologie se zabývá jak konkrétními způsoby péče o jednotlivého člověka, tak zpřístupněním hlubokých teologických bádání a jejich uvedením do praktického života. Domnívám se, že pro účinnou pastorační práci je dobré znát konkrétní situaci konkrétní cílové skupiny. Touto cílovou skupinou je pro mě žena v dnešním světě. Zároveň je důležité znát teologická východiska a základy, aby pastorační praxe mohla být postavena na skále pravdivé Ježíšovy nauky. Cílem této bakalářské práce je najít a popsat některé duchovní zdroje, které dnešní ženy přijímají jako východisko pro nacházení své identity a pokusit se rozlišit, které z nich jsou přínosné pro skutečně důstojný život ženy.

Proto se nejprve zabývám definováním reálné situace žen dnešní doby (kapitola 1). K tomuto vhledu chci dospět rešerší literatury a porovnáváním odborných textů, vztahujících se k tématu. Na základě exkurzu do historie a pomocí životních příběh konkrétních žen chci shrnout, jak byla žena chápána v dějinách, protože současnost je možné pochopit jedině tak, že ji uvidíme zakotvenou v dějinných souvislostech (kapitola 2). V další kapitole se budu zabývat shrnutím dostupných informací o některých významných duchovních proudech současnosti, hledajících důstojnost ženy mimo křesťanství (kapitola 3). Následně bych ráda objevila zdroje důstojnosti ženy v současném učení církve, konkrétně v biblické exegezi a v některých významných dokumentech, týkajících se dané problematiky. Za takové považuji apoštolský list papeže Jana Pavla II. *Mulieris dignitatem* a posynodální exhortaci papeže Františka *Amoris laetitia*.

Závěrem se pokusím vyvodit, co důstojnost žen podporuje, co jí brání.

1. Základní pojmy

Nejprve bych ráda objasnila, v jakém smyslu používám v této práci základní pojmy obsažené v názvu práce. Jedná se o termíny „dnešní svět“ a „důstojnost“.

1.1. Dnešní svět

Místo a čas, ve kterém žijeme, tedy střední Evropa na přelomu 20. a 21. století, je místem v materiálním ohledu velmi bohatým a civilizovaným. Vyznačuje se obrovským potenciálem technického rozvoje, možností poznávání, vzdělávání, množstvím různorodých profesních příležitostí. Tato naše doba je typická rychlým přísunem stále nových informací a velkým množstvím nabídek kulturního a fyzického vyžití i duchovních možností.

Překvapivě, zároveň s tímto přesycením, roste nespokojenost jednotlivců i společnosti. Profesor neurologie a psychiatrie Viktor Frankl (1905-1997) uvádí: *„Mnohý člověk dnešní doby už netrpí ani tak pocitem méněcennosti, jako v Adlerově době, ale spíše propastným pocitem nesmyslnosti, s nímž se spojuje pocit prázdnoty. Proto hovořím o existenciálním vakuu. ... Podle výsledků výzkumů, které měl Rolf von Eckartsberg na absolventech universit, si dvacet let po svém graduování procentuálně významná část respondentů stěžovala na propastný pocit, že vše je vlastně nesmyslné. Přitom zatím udělali příslušnou kariéru a vedli navenek dokonale uspořádaný a šťastný život“*.¹

Významná katolická filozofka a teoložka Edita Steinová (1891-1942) vyjádřila před necelými sto lety (duben 1928, Ludwigshafen, schůze Sdružení německých katolických učitelek) své pozorování takto:

*„Co je největší nemocí naší doby a našeho národa? U velkého množství lidí je to vnitřní rozervanost, úplný nedostatek neochvějných přesvědčení a pevných zásad, dále bezuzdné tužby a z nespokojenosti s takovou existencí vyplývající snaha nalézt otupění ve stále rafinovanějších požitcích. Ti, kdo usilují o vážný životní obsah často upadají do jednostranného nasazení v profesním životě, jež je sice chrání před hektičností života, ale nemůže ji zastavit.“*²

¹ FRANKL, Viktor. *Utrpení z nesmyslnosti života*, Praha: Portál, 2016, s.10.

² STEINOVÁ Edita. *Žena*, Praha: Nadační fond Edity Steinové, 2016, s.6.

Tento její postřeh dnes stále platí, a vzhledem k pokroku v oblasti technologií a s ním souvisejícím zrychlením tempa života ještě více vybízí k reflexi.

Vnitřní rozervanost a nedostatek neochvějných přesvědčení a pevných zásad, ztráta smyslu bytí (viz E. Steinová a V. Frankl) spolu se zpochybněním mnoho staletí trvajících hodnot jednotlivců i společnosti vede k novému promýšlení hodnot samotných i jejich východisek. Otevírá se tak prostor k novému hledání odpovědí na zásadní otázky člověka po smyslu jeho existence, po jeho identitě a směřování.

Velkou změnou posledních století, která souvisí s pojetím identity a cíle člověka, je změna statutu ženy ve společnosti. Prvotní emancipační hnutí žen v 19. století „... *vzneslo požadavek, aby byly odstraněny překážky, jež stály v cestě vzdělávání žen a jejich profesní činnosti, otevření mužských cest ke vzdělávání a profesních odvětví. Měly se osvobodit osobní schopnosti a síly ženy, které bez těchto možností působit zákonitě zakrňovaly.*“³

Tyto snahy a jejich postupné uskutečňování a prorůstání do dalších sfér života společnosti i jednotlivců přinesly z historického hlediska novou situaci. V Evropě dnes platí, že muži a ženy mají zásadně stejná práva a povinnosti. Tato rovnoprávnost mužů i žen je zakotvena v ústavních dokumentech mnoha zemí a stává se východiskem k odvození hodnoty mužů i žen. Obecně tedy společnost došla k právnímu uznání rovnoprávnosti žen a mužů a tím k jejich stejné důstojnosti.

Co ale toto právní uznání znamená pro běžný praktický život? V mnoha ohledech přineslo velmi dobré výsledky pro jednotlivce i celou společnost. Ženy se osvědčily v mnoha „původně“ mužských profesích. Dnes si už ani neumíme představit, že by u nás nebyly ženy lékařky, učitelky, administrativní a sociální pracovnice, soudkyně či vědkyně atd. Práce žen v těchto oborech obohatila společnost o specifické ženské doplnění mužského pojetí těchto profesí. Spolu s mnohými pozitivy jdou však ruku v ruce i nové problémy. Přineslo ženám toto „dokázání, že se ženy vyrovnají mužům“ skutečně i větší důstojnost ženství jako takovému? Pro mnohé aktivisty vyplývá z právního uznání rovnosti představa, že „*neexistují žádné podstatné rozdíly mezi ženami a muži. Veškeré představy o mužském a ženském jsou naučeny výchovou.*“⁴

Tyto myšlenkové proudy zpochybňující zakořeněné „klasické“ chápání toho, kdo jsem, jsem-li muž nebo jsem-li žena, ale nenabízejí alternativu sebepojetí. Pro mnohé

³ STEINOVÁ, Edita. *Žena*, s. 2.

⁴ ELLIOTOVÁ, Elisabeth. *Stvořena ženou*, Praha: Triton, 2018, s. 57.

jedince tak nastává zmatek už v podstatném dříve nezpochybnitelném faktu o sobě samém. Blahobytné materiální zajištění člověka (mám na mysli dnešního „Středoevropana“) a stále větší ekonomická nezávislost jedince na druhých, zvláště na rodině, vede k přehodnocování významu rodin. Spolu se změnou statutu širší i základní rodiny se proměňuje chápání sociálních rolí v rodinách. V jedincích i ve společnosti tak vzniká zmatek a nejasnost v oblasti sebepojetí. Vědomí vlastní hodnoty a důstojnosti se ztrácí a zamlžuje, protože není jasné, odkud tuto hodnotu a důstojnost odvozovat.

1.2. Důstojnost

Lidská důstojnost je těžko definovatelná, existují různé výklady lidské důstojnosti. Zabývají se jí mnohé disciplíny, například filozofie, teologie, etika, politologie, právo, psychologie, sociální práce, literatura, umění.

Není cílem této práce promýšlet více do hloubky pojem „důstojnost“. Proto jen pro lepší pochopení nyní nastíním některé možnosti vykládání tohoto pojmu a potom vyjasním, v jakém smyslu je slovo „důstojnost“ použito v této práci.

Některé možnosti chápání pojmu důstojnost:

A. Koncipují se dvě podstatné výkladové formy lidské důstojnosti:

1. Inherentní důstojnost – ontologická, neoddělitelná, tzn. nemůže být ztracena.
2. Kontingentní důstojnost – je výsadou a nemůže být tedy dopřána všem.⁵

B. Ottův slovník naučný:

„Důstojnost jest tolik, jako zasloužilost, hodnost, cena osobní, vážnost (v chování), ve smyslu konkrétním i úřad čestný.“⁶

C. Encyklopedie Diderot: *„Důstojnost je etická kategorie zdůrazňující vědomí člověka o významu člověka a o významu jeho práv ve společnosti.“⁷*

D. Model důstojnosti je zpracován v rámci projektu „Důstojnost a starší Evropané“.

Model rozlišuje čtyři typy důstojnosti:

1. důstojnost zásluh – souvisí s tím, čeho člověk v životě dosáhl;

⁵ Srov. HEŘMANOVÁ, Jana; VÁCHA, Marek. *Etika v ošetrovatelské praxi*. Praha: Grada, 2012. s. 71.

⁶ KOLEKTIV AUTORŮ. *Ottův slovník naučný: Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. 8. díl*, Praha: Paseka, 1997. s. 229.

⁷ KOLEKTIV AUTORŮ. *Encyklopedie Diderot, všeobecná encyklopedie v osmi svazcích. Sv. 2*. Praha: Státní Nakladatelství, 1999. s. 313.

2. důstojnost mravní síly – v podstatě morální integrita;
3. důstojnost osobní identity – (opozitum ponížení) souvisí s fyzickou identitou, psychickou integritou a začleněním ve společnosti;
4. Menschenwürde – nezcizitelná hodnota lidské bytosti jako lidské bytosti.⁸

E. Důstojnost člověka může mít tři složky, z nichž první dvě mají subjektivní charakter a třetí charakter objektivní:

1. význam (tj. důstojnost a hodnota), člověk si ji přisuzuje sám;
2. význam (tj. důstojnost a hodnota), člověku ji přisuzují lidé, kteří jsou v jeho okolí;
3. význam (tj. důstojnost a hodnota), člověku dána nebo přisuzována a jejím zdrojem je skutečnost transcendentální.⁹

F. V Listině práv a svobod se udává, že všichni lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti a v právech. Lidská důstojnost spočívá v bytí samotném, proto se v Listině základních práv a svobod dále píše, že každý člověk má právo na život. Není možné člověka usmrtit, ani když spáchá závažný trestný čin a je povinností život chránit i před narozením. Není dovoleno ani někoho mučit, trýznit ani s člověkem zacházet tak, že by ho naše jednání ponižovalo. Naopak každý člověk má právo na ochranu zdraví. Dále každý má právo na důstojné zacházení, na to, aby byla zachována jeho čest, dobrá pověst, a aby bylo chráněno jeho jméno. Důstojnost člověka vyžaduje, aby měl každý člověk svobodu myšlení a názoru. Aby si mohl zvolit náboženství a veřejně se k němu hlásit. Aby si mohl vybrat národnost, ke které chce patřit. Má být také respektováno soukromí každého člověka. (Čl. 1, 3, 6, 7, 10 a 15 Listiny základních práv a svobod). Člověk má primát nad společností a státem. Koncept lidské důstojnosti je založen univerzalisticky a egalitárně, jelikož na lidské důstojnosti má účast každý člověk. Je nezbytné vážít si všech lidí rovným dílem. Lidskou důstojnost je možné interpretovat jako nejvyšší ústavní princip, který nemůže být podřízen žádným jiným hodnotám a právům. Lidské důstojnosti patří nekompromisní ochrana.¹⁰

⁸Srov. KOLEKTIV AUTORŮ. *Respektování lidské důstojnosti: příručka pro odbornou výuku a výcvik studentů lékařských, zdravotnických a zdravotně-sociálních oborů*. Praha: Cesta domů, 2004. s. 12-14.

⁹ Srov. ZMEŠKAL, Ondřej. *DŮSTOJNOST JAKO POJEM PRÁVNÍ OCHRANY*. Diplomová práce. Frýdek – Místek: [s.n.], 2007. s. 6.

¹⁰ Srov. WAGNEROVÁ, Eliška, a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012. s. 56.

G. Immanuel Kant považuje důstojnost za nevyčíslitelnou vnitřní hodnotu člověka. Znamená to, že člověk je neprodejný. Kant přitom rozlišuje „cenu“ a „důstojnost.“ V lidském světě má všechno buď cenu, nebo důstojnost. Co má cenu, na jeho místo může být jako ekvivalent dosazeno něco jiného; co naproti tomu je nad jakoukoli cenu, tedy žádným ekvivalentem nemůže být nahrazeno, má důstojnost. Podle Kanta je člověk povinen mít úctu i k těm lidem, kteří svou důstojnost sami popřeli. Nikomu nesmí být úcta odepřena.¹¹

Jestliže se v této práci zabývám hledáním, odkud dnešní ženy získávají svoji důstojnost, myslím tímto pojmem inherentní důstojnost (podle definice A1), osobní cenu, hodnotu (definice B), kterou žena přiznává sama sobě (definice E1), a díky níž může prožívat svůj život jako hodnotný, smysluplný a naplněný.

Protože toto sebepojetí je úzce spjato s životní situací a podmínkami života, je třeba se zabývat také vlivem těchto okolností na subjektivní prožívání vlastní důstojnosti. V následující kapitole bych ráda promýšlela vztah dějinných skutečností a konkrétního příběhu konkrétní osoby a pokusila se objevit, kde daná žena dané doby nacházela svou hodnotu a důstojnost.

¹¹ Srov. STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filozofie*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000. s. 323.

2. Historický exkurz

V průběhu dějin se mění podmínky života i sebepojetí člověka, a proto považují za užitečné podívat se do historie a na konkrétní příklady konkrétních žen, na to, kde ony ve své době viděly svoji důstojnost, a kde nacházely své místo a zdroje své osobní ceny.

Poměrně dlouze se zabývám historií, aby bylo zcela zřejmé, že problém důstojnosti žen není záležitostí jenom módní, ale hlubokou a dlouhodobou. Ženy pro konkrétní příklady vybírám záměrně takové, které i v okolnostech života zcela neodpovídajících danému standardu doby našly svoji důstojnost.

2.1. Starověk (novozákonní doba)

Evangelia, která jsou zdrojem pro pojednání o této době, vznikala v prvním století našeho letopočtu v oblastech Římské říše, kde v té době měl svůj vliv na pojetí ženy židovský způsob života i římské chápání ženy.

2.1.1. Společnost antického Říma

Římská říše v 1. století n.l. se vyznačovala velikou různorodostí, neboť spojovala mnoho zemí a národů s velmi rozdílnými kulturními, náboženskými i hospodářskými specifiky. Celá společnost byla založena na „*principech nestejněměrných vzájemných závislostí a soukromě veřejného charakteru života*“.¹² Existovaly velké rozdíly ve způsobu života v jednotlivých částech říše i v jednotlivých vrstvách společnosti. Elita a aristokracie, tedy svobodní občané, měli v mnohém jiný způsob života, než chudí, propuštěnci či otroci. Postavení ženy tedy záviselo na její příslušnosti ke společenské vrstvě. Právoplatné manželství bylo možné uzavřít jen mezi svobodnými občany, ale ani tady nebyla žena rovnoprávná v plném slova smyslu. Ženy byly většinou provdány otcem velmi mladé (12-14 let). Měly přinést manželovi majetek nebo společenskou prestiž. Nebylo nutně očekáváno, že by mezi manžely vládli přátelský a láskyplný vztah. Manželská věrnost byla považována za ctnost a ideál, který ovšem nebyl nikterak přísně vyžadován.

¹² RYŠKOVÁ Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2008. s. 98.

2.1.2. Rodina v římské společnosti novozákonní doby

Hlavou rodiny v římské společnosti byl muž. Podléhali mu všichni, kdo k domu patřili – manželka, služebnictvo, otroci, děti. Moc muže ale nebyla neomezená. Byla pod kontrolou dobové morálky – veřejného mínění a ideálu doby. Výrazným rozdílem mezi helénským a židovským chápáním důstojnosti je vztah k dětem. Zatímco u židů bylo potomstvo (zvláště mužského pohlaví) měřítkem naplněnosti, a tedy i výrazem bohabojnosti a požehnání, v římských poměrech nebylo ideálem mít hodně dětí. Za právoplatné bylo dítě uznáno tehdy, když je otec rodiny symbolickým gestem zvedl ze země, kam byl novorozenec položen. Bylo běžné, že děti byly odkládány na veřejné prostranství, kde si je mohl vzít kdokoli. Pokud tyto děti přežily, stávaly se většinou otroky. Chudí tak odkládali děti z ekonomických důvodů, bohatí proto, aby se dědickými nároky nezmenšoval majetek rodiny. Ideálem a tedy tím, co přinášelo důstojnost, byl majetek, prestiž a veřejné uznání.

2.1.3. Židovská společnost a postavení ženy

Židovská společnost byla v novozákonní době patriarchální. „*Muž měl dominantní roli ve společnosti, žena nemohla hrát na přelomu letopočtu (až na určité výjimky vládnoucí vrstvy) samostatnou společenskou roli.*“¹³ Ve společenském statutu byla žena považována za nerovnoprávnou – nebylo možné přijmout za plnohodnotné její svědectví. Právo ženy hájil její otec, poté manžel, případně syn. V případě vdovství a bezdětnosti je odkázána na nejbližšího mužského příbuzného, případně na zákoníky.¹⁴

Při bohoslužbách v synagoze měla vyhrazeno zvláštní místo mimo mužskou část a nebyla počítána jako plnohodnotný účastník bohoslužby. (Židovská bohoslužba mohla začít, jedině když bylo přítomno 10 mužů, počet přítomných žen nehrál roli). Žena je v té době muži ve všem podřízena, je mnohdy tvrdě posuzována jako svůdkyně či čarodějka.

Na přelomu letopočtu Židé chápali svoje rodiny jako rozsáhlé společenství tvořené mužem, ženou (případně více ženami), dětmi všech manželek, služebnictvem a otroky. Otec měl zásadní postavení – kultovní (přinášel za rodinu oběti a pronášel modlitby), byl hlavní autoritou v oblasti ekonomické (správce majetku). Majetek dědili synové, dcery

¹³ Tamtéž, str 148.

¹⁴ Srov. tamtéž 147-153.

jen tehdy, když neměly bratra. Ve společnosti byl reprezentantem rodiny muž, ale žena byla paní domu. Pokud měla děti, byla ve své rodině ctěna a respektována a její role matky byla společensky vysoce hodnocena.

*„Otec i matka mají být ctěni od dětí – hlavní důstojnost ženy tkví v jejím mateřství, zejména v rození synů. Bezdětnost je považována za ostudu, trest od Boha. Role ženy zůstává sice dlouhodobě ve stínu muže, ale přesto z něj ve starozákonní literatuře vystupuje žena na mnoha místech velmi výrazně (a to svým způsobem jako prototyp) jako ta, která v součinnosti s Božím plánem posunuje vpřed dějiny spásy. K takovému zobrazení ženy by jistě nedocházelo, kdyby tomu neodpovídala i v dobách hlubokého patriarchálního řádu životní realita.“*¹⁵ Přesto, že měla žena podřízené postavení, byli s mužem na sebe životně odkázáni. I muž byl považován za požehnaného od Hospodina, tedy za cenného a důstojného, když měl syny a ženu „jako plodnou révu uvnitř svého domu“.¹⁶

2.1.4. Konkrétní příklad: Samaritánka

Nový Zákon v Janově evangeliu ukazuje známý příběh o setkání Ježíše a neznámé ženy. Tuto stať lze vykládat i z hlediska hledání důstojnosti jednou konkrétní ženou v konkrétních dobových podmínkách. Jméno té ženy neznáme, ale evangelista zmiňuje, že se jedná o Samaritánku – tedy příslušnici velmi pohrdané skupiny lidí, kteří pro elitu židovského národa znamenali odpadlíky od pravé víry, lidi poskvrněné, nečisté. Navíc je to žena.

Tato žena přichází na místo, kde nutně potřebuje doplnit nezbytnost k životu, ke studni, ve chvíli, kdy ví, že tam nikoho nepotká. Proč? Z dalších řádků se dozvídáme, že „*měla už pět mužů a ten, kterého má teď, není její muž*“.¹⁷ Není tedy ctnostnou ženou s klidným rodinným zázemím a jako taková je nejspíš terčem pohrdání. Nejspíš se stydí, nechce nikoho potkat. Jenže u studny sedí Ježíš a dá se s ní do řeči. Dokonce k ní má prosbu, dává najevo, že ji potřebuje. Žena se nepoleká a neuteče, ale pravdivě odpovídá na výzvu. „*Jak ty, Žid, můžeš ode mě chtít napít?*“¹⁸ Ježíš využije její ochotu k dialogu a vede ji k vyslovení svého pohledu na věc. Jak často se asi žena (zvláště žena jejího postavení) v té době setkala s tím, že nějakého muže, natož Žida, zajímalo, co si myslí?

¹⁵ Tamtéž s. 149.

¹⁶ Ž 128.

¹⁷ Jan 4,18.

¹⁸ Jan 4,9.

Ale Ježíš jí naslouchá a nabízí naplnění její touhy. On věděl, že tato žena žízni mnohem víc než běžnou fyzickou žízni a nabízí jí: „*Kdo by se napil vody, kterou mu dám já, nebude žíznit navěky*“.¹⁹ Když žena vyjádří svoji otevřenost pro Ježíšovu nabídku, posílá jí Ježíš pro jejího muže a odhaluje tím její životní realitu. Tato žena nemá muže, jehož důstojnost by ji zaštitila, který by se jí na veřejnosti zastal a naplnil její potřebu být chráněná a vážená. Zůstává před Ježíšem pravdivě sama sebou. Možná je pro celé okolí opovržená, možná sebe samu odsuzuje a stydí se. Ale právě v té chvíli se nestáhne do sebelítosti nebo vzteku, že byla odhalena, ale její odpověď ukazuje její vnitřní naději: „*Vidím, že jsi Prorok*“²⁰ a „*Vím, že přijde Mesiáš, zvaný Kristus. Ten až přijde, oznámí nám všechno.*“²¹

Pro tuto opovrženou ženu je důležitější otázka, kde má ctít Boha než uhašení vnější žízně. Má v sobě naději, že přijde Mesiáš, který přinese odpovědi. A Ježíš se jí v té chvíli touhy uprostřed její vlastní bídy dává poznat: „*Já jsem to*“.²² Toto hluboké zjevení a poznání Ježíše jako Mesiáše způsobilo v této ženě obrovskou změnu. Ta, která se plížila za největšího vedra ke studni, aby nikoho nepotkala, běží do města a svolává lidi. A lidé, kteří jí pohrdali a těžko by si jí všimli nebo jí naslouchali, jsou natolik osloveni její změnou, že jí uvěří a v tom poledním vedru vyjdou ze svého pohodlí, aby na vlastní oči uviděli Mesiáše a setkali se s ním.

Tato žena z pohledu své doby bezcenná a nedůstojná je známa po celém světě ještě za 2000 let a její příběh přináší inspiraci, uhašení žízně i touhu po hlubším poznání, protože byla oslovena a přijata Ježíšem a uvěřila, že je Spasitel. Svoji důstojnost nezískala ze vztahu k muži, jak bylo v té době obvyklé, ale v setkání s Mesiášem.

2.2. Starověk (doba od přelomu letopočtu do cca 7. stol n.l.)

2.2.1. Stručná charakteristika období

V tomto období vrcholí a vzápětí se tříští moc Římského impéria. První tři století jsou poznamenána pronásledováním křesťanů a řadou mučedníků, po zrovnoprávnění křesťanství Milánským ujednáním r. 313, a r. 380 prohlášením křesťanství oficiálním státním náboženstvím Římské říše začínají do života společnosti pronikat křesťanské

¹⁹ Jan 4,14.

²⁰ Jan 4,19.

²¹ Jan 4,25.

²² Jan 4,26.

hodnoty. Společnost se ale mění i v důsledku stěhování národů a arabské expanze. Za konec starověku bývá považován zánik Západořímské říše r. 476, případně smrt císaře Justiniána r. 565 nebo smrt proroka Mohameda r. 632.

2.2.2. Postavení ženy ve starověku

Chápání ženy v antické společnosti jsem zmínila výše. Do těchto zvyklostí se postupně začínají promítat postoje křesťanství, které se rozšiřuje do celé společnosti a ovlivňuje její podobu, tedy i chápání ženy. Přístupu Ježíše k ženám a postavení žen v prvotní církvi se dotknu později. Křesťanství přineslo významný posun v nahlížení na ženu. „*Teze klasické teologie zní: podřízenost ženy mužovi v řádu stvoření, rovnoprávnost muže a ženy v řádu milosti. Výraz ‚rovnoprávnost‘ vyjadřuje identickou hodnotu pohlaví navzdory jejich odlišnosti, identickou hodnotu muže a ženy jako lidských osob. Tím, že církev trvala ve své praxi a myšlení na rovnoprávnosti muže a ženy v řádu milosti (což dokládají dlouhé dějiny křesťanské svatosti), vykonávala kritickou funkci vůči obrazu ženy v řecko-římské antropologii, ale také vůči gnostickým a manichejským tendencím, podle nichž žena nemohla dosáhnout eschatologické dokonalosti.*“ (podle Kari Elisabeth Borresenové o patristickém a středověkém myšlení v díle *Přirozenost a role ženy* u Augustina a Tomáše Akvinského).²³

Zároveň ale teologie i praktické postoje církve patristického období vycházející z antické praxe a novoplatónského myšlení, a odůvodňují podřízenost ženy poukazem na ženskou méněcennost. U Augustina (354-430) „*je zřetelná negativní symbolika ženství spojená s tělesností, slabostí, nedokonalostí a hříchem, zatímco mužský svět je spojován s duchem.*“²⁴

S rozšířením nauky o dědičném hříchu se dostává žena do pozice té, která je za něj zodpovědná – hříšná Eva, která neposlechla Boha v Ráji, a navíc svedla i Adama.²⁵ Také pojetí a chápání žen u některých mužů, poustevníků, se zjednodušeně dá nazvat degradací žen na sexuální pokušení, před kterým je potřeba utéct.

²³ Srov. GIBELLINI, Rossino. *Teologické směry 20.století*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011, s. 455.

²⁴ Srov. Tamtéž, s. 455–457.

²⁵ Srov. Gn 3.

2.2.3. Konkrétní příklad – Svatá Melánie

Narodila se roku 383 Valeriovi Publicolovi (syn Valeria Maxima Basilia a jeho ženy Melánie Starší) a Albině. Život dcery přední patricijské, velmi bohaté rodiny byl směřován k manželství, které přinese materiální prospěch. *„Nejbohatší dědička římského světa byla spoutána svým nesmírným majetkem. Toto bohatství se podle mínění všech příbuzných nemělo dělit, ale naopak vzrůstat. A tak byla již v útlém věku 14 let svými rodiči provdána za svého bratrance Valeria Piniana, syna Valeria Severa, římského prefekta z roku 386. Také ženich byl mladý, měl 17. let.“*²⁶

Melánie byla vzdělaná jak v helénské, tak v latinské kultuře.²⁷ Už v dětství byla velmi ovlivněna příkladem své babičky, sv. Melánie starší, která se zřekla svého bohatství i postavení a žila jako poustevnice. Také Melániina sestřenice Paula pod vlivem Jeronýma dala přednost životu podle evangelia. Mladička Melanie toužila po podobném způsobu života, a tak navrhla svému mladému manželovi, aby i jako manželé žili jako bratr a sestra.²⁸ Piniánus *„byl vychován ve vědomí, že je členem rodu Valeriánů. Jak si mohl vzít na svědomí, že zemře dobrovolně bez dědiců?“*²⁹

Navrhl tedy Melánii kompromis: *„Až budeme mít, dá-li Bůh, dvě děti, které budou moci po nás převzít správu majetku, my dva se společně zřekneme světa.“*³⁰

Melánie podřídila svá přání rodičům a manželovi. Navenek žila jako patricijská dcera a žena, ale pod krásnými šaty nosila kající oděv a mnoho času trávila modlitbou. Nejprve se jí narodila dcera, později syn, který ale při porodu zemřel. Nedlouho nato zemřela i prvorozená dcera.

Mladí manželé se po těchto událostech rozhodli pro život v celibátu. S jejich touhou k opuštění světského života ale zásadně nesouhlasil otec Melánie. Na smrtelném loži dal své dceři a zeti svolení k životu podle jejich tužeb: *„Dělejte, jak uznáte za vhodné.“*³¹

Cesta k následování chudého Krista ale byla ještě velmi složitá. *„Melánie měla dvacet let a Piniánus, který pro veřejné autority nebyl ‚duchovním bratrem‘, byl starší jen o čtyři roky. Stát se cítil povinen zasáhnout. Jestliže se chtěli zříct bohatství, museli počítat s odporem uvnitř rodiny i s římskými zákony.“*³²

²⁶ ŠPIDLÍK, Tomáš. *Svatá Melánie, úsvit nových dějin*. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma s.r.o., 2004, s.27.

²⁷ Srov, tamtéž 23.

²⁸ Srov. Tamtéž 28–30.

²⁹ Tamtéž s.30.

³⁰ Tamtéž s.30.

³¹ Tamtéž s.40.

³² Tamtéž 44.

Celé čtyři roky trvalo, než se jim podařilo prodat a rozdat majetek v římských oblastech. S prodejem majetku souviselo také propuštění velikého množství otroků, kteří na pozemcích a v domech Valeriánů pracovali. Když se jim to konečně podařilo, opustili roku 408 Řím a odešli na Sicílii, kde dva roky žili klášterním životem. Roku 410 odcestovali do Afriky, kde rozprodávali další rodinný majetek. Spřátelili se se svatým Augustinem a věnovali se zbožnému životu a charitativní práci. Společně založili klášter, kde byla Melánie představenou, a také klášter, kterého se ujal Pinianus. Roku 417 cestovali do Palestiny. Melánie žila v poustevně na Olivové hoře, kde také později založila další klášter. Po smrti Piniana roku 420 postavila ještě klášter pro muže a kostel. Žila velmi asketickým způsobem života, zabývala se především studiem Písma svatého a modlitbou. Zemřela roku 439 v pověsti svatosti.

V jejím životopise je o ní napsáno: „*Odhodila změkčilost, v níž byla vychována, pohodlí a bohatství, pýchu a důstojnost, jedním slovem všechna potěšení života. Neměla strach ani ze slabosti těla, ani z dobrovolné chudoby. Tak všem skrze činy dokazuje, že ženské pohlaví není v ničem méněcenné za mužským, jestliže je její rozhodnutí pevné a směřuje k ctnosti podle Boha.*“³³ Tato slova pronáší ke státním úředníkům Serena, tchýně Honoria, vládce Západní říše římské, velmi vlivná žena, která pomohla prosadit Melánii prodej dědictví. „*Proč skončila svou řeč tak ‚feministicky‘? Její slova odrážejí dobový problém. Antické pohanství si žen příliš necenilo. Hodnotili je jako neschopné filozofie a skutečného přátelství. (...) Syrští otcové antiošské školy byli přesvědčeni, že prvotním obrazem Božím je muž, který musí vládnout světu pod vládou Boží. Žena je obrazem muže, proto je mu podřízena.*“³⁴

V té době se rozrůstá obliba asketického poustevnického života. S tím jsou také spojeny pochybnosti o tom, že by ženy mohly následovat Krista cestou této askeze. Melánie a její způsob života tyto pochybnosti vyvracejí. „*Svým postem předčila Melánie i velké askety své doby, sv. Hilariona, sv. Makaria.*“³⁵

Ve své době zaměřené na bohatství dokázala jako později sv. František z Assisi následovat Krista v naprosté chudobě. Žila také v hluboké poslušnosti – podřizovala své touhy příslušným platným autoritám, ale zároveň zůstala poslušná vnitřnímu vedení Duchem svatým. Svoji cenu a hodnotu našla ve vztahu s Bohem a v poslušnosti jeho vůli, ne ve svém původu a rodinném bohatství, jak bylo v její době obvyklé.

³³ Tamtéž s.51

³⁴ Tamtéž s.53

³⁵ Tamtéž 84

2.3. Středověk

2.3.1. Společnost v období 7.-16. století

Raný středověk (7.-11.stol.)

V této době dochází k vytváření společnosti na základě římské státnosti, řecké kultury, křesťanství a zvyklostech barbarských národů (germánských a slovanských). Postupně se vytváří systém lenních závislostí – vlastníků půdy, tzv. vrchnosti, a poddaných, rolníků a nevolníků. Rodové zřízení se rozpadá, vznikají samostatné raně feudální státy, ovlivněné románskou kulturou (např. Francká říše)³⁶.

Vrcholný středověk (11.-14. stol.)

Do základní struktury středověké společnosti, jež je tvořena z větší části rolnictvem, převážně feudálně závislým, a feudálními vlastníky pozemků (šlechtou, duchovenstvem), začíná pronikat další prvek, středověké měšťanstvo, jehož počet roste v důsledku zakládání a rozvoje měst, center řemesla a obchodu. Základní stavební jednotkou státu ve vztahu k jednotlivci je rodina. Ve feudálním státě probíhají mocenské konflikty mezi panovníkem snažícím se o centralistické řízení a šlechtou snažící se o autonomii. I ve vrcholném středověku je znatelný rozdíl ve vývoji různých částí evropského kontinentu. V rozvinutějších částech se výrazně prosazuje gotická kultura.³⁷

Pozdní středověk (14.-16. stol.)

Přechodné období pozdního středověku znamenalo krizi středověké společnosti, odstranění vazeb izolujících evropskou civilizaci od okolního světa. V jihovýchodní Evropě došlo k mohutné vojenské expanzi Osmanské říše, zanikla Byzantská říše a slovanské státy na Balkáně, pod stálou tureckou hrozbou byly Uhry i další státy střední Evropy.

Ze západní Evropy se uskutečnily první zámořské objevy. Posílil vliv měšťanstva (např. v Zemích Koruny české byl zaveden titul tzv. erbovního měšťana), což mělo za následek úpadek středověké feudální společnosti. V severní Itálii se zformovala

³⁶ Srov. COLLINS, Roger. *Evropa raného středověku*. Praha: Vyšehrad, s. 24.

³⁷ Srov. SPUNAR Pavel. *Kultura středověku*. 2. pozmeněné vydání. Praha: Academia. 1995, s. 226.

renesance a humanismus, na přelomu 15. a 16. století se již renesance šířila po celém evropském kontinentě.³⁸

2.3.2. Postavení ženy ve středověku

Žena byla ve středověku chápána poněkud rozporuplně. Na jedné straně téměř výhradně jako Eva, ztělesnění smyslnosti, hříchu, d'áblův nástroj. Na straně druhé jako Marie, matka Boží, symbol početí, mateřství, mateřského utrpení.

Výše uvedené chápání ženy se však do značné míry rozcházelo s reálným postavením jednotlivých žen. Ty byly podřízené mužům – nejprve otci, po sňatku manželovi. Jedinou relativně svobodnou a samostatnou ženou byla vdova, pokud disponovala určitým majetkem. Jsou známé příběhy mladých vdov, které se smrtí manžela staly relativně movitými, žily v určitém vysokém postavení, přičemž ovdověním jejich život dosáhl zcela jiné dimenze, než jakou měl před ním – tyto ženy se poprvé mohly řídit podle sebe, samozřejmě při zachování určitých společenských konvencí a nebyly nuceny k dalšímu sňatku. Příkladem je přední česká renesanční šlechtična Polyxena rozená z Pernštejna, vdova po Vilému z Rožmberka.

České ženy byly ve středověku znevýhodněny také v dalších oblastech. Neměly přístup k úřadům a k politice vůbec, jejich právní postavení bylo v porovnání s muži řádově horší, například u některých deliktů, jako u cizoložství nebo ztráty panenství před svatbou.

Je však třeba mít na paměti, že postavení konkrétní ženy bylo především závislé na náhledu „jejího“ muže – tedy otce, později manžela. Ze středověku známe případy žen, které se dokonce podílely na vládě, žen, jež se staraly o chod rodinného hospodářství v nepřítomnosti svých mužů, žen, které si jako vdovy uhájily dosud nevídanou samostatnost, navzdory nesouhlasu společnosti, a v neposlední řadě i žen, které se proslavily na poli duchovním jako představené významných klášterů. Přes všechno výše uvedené bylo hlavním úkolem ženy ve středověku porodit a vychovat svému manželovi následníka, starat se o chod domácnosti, případně svého manžela dostatečně reprezentovat navenek a projevovat křesťanské dobrodiní.

³⁸Srov. DRŠKA, Václav. PICKOVÁ, Dana. *Dějiny středověké Evropy*. Praha: Aleš Skřivan ml., 2004. s. 364.

Určitou změnu v postavení žen přineslo husitství. Jan Hus ve svém učení poukázal na rovnoprávné postavení muže a ženy před Bohem, ženy ctil, byť obecně nahlížel na ženu jako překážku mužovy čistoty. Husitské ženy nejen bojovaly se svými muži za prosazení zákona Božího, ale také pomáhaly např. při opevňovacích pracích. Také tzv. Žižkův vojenský řád se vztahuje na muže stejně jako na ženy. Mnohé husitské ženy také brilantně znaly Písmo, v jehož českých překladech nejen četly, ale i nad jehož textem hloubaly. Pro zajímavost lze uvést známý výrok Eneáše Silvia Piccolominiho, že „každá česká vesnická žena zná bibli lépe než italský kněz“. ³⁹

Pokud shrneme výše uvedené, dospějeme k poměrně jednoduchému závěru – ženy ve středověku a renesanci nebyly s muži ani zdaleka rovnoprávné, s výjimkou vdov byly podřízené mužům, společnost na ně kladla do určité míry vyšší nároky a více povinností, než na jejich mužské protějšky. ⁴⁰

Teologie středověku je ponejvíce reprezentována geniálním myslitelem Tomášem Akvinským, který v oblasti týkající se ženství „aplikoval princip aristotelské biologie, podle něhož ‘žena je nevydařený muž’. Lidské plození, je-li dokonalé, vždy tihne k zplození mužské bytosti. Dojde-li však při procesu plození k nějakému přerušení, takže tento proces nedospěje do svého konečného, dokonalého stadia, je výsledkem zplození ženy. Tento aristotelský princip se uplatnil nejen v teologii, ale i v rozsáhlých oblastech kultury.“⁴¹

2.3.3. Konkrétní příklad – Anežka Přemyslovna

Anežka se narodila v roce 1211 v Praze, jejím otcem je český král Přemysl Otakar I. a matkou královna Konstancie, dcera uherského krále Bély III. Jako dcera panovnického rodu byla podle tehdejších zvyklostí „předurčena“ vstoupit do politicky výhodného sňatku. Už ve svých třech letech byla zasnoubena polskému vévodovi Boleslavovi a dána

³⁹ Kopiczková B. KOPIČKOVÁ, Božena: *Historické prameny k studiu postavení ženy v české a moravské středověké společnosti: Interdisciplinární pojetí studia*. Praha: Historický ústav Akademie věd České republiky, 1992. str. 286.

⁴⁰ Srov. Tamtéž.

Srov. LENDEROVÁ, Milena. *Eva nejen v ráji: žena v Čechách od středověku do 19. století*. Praha: Karolinum, 2002.

⁴¹ GIBELLINI, Rosino. *Teologické směry 20.století*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011. s. 456.

na výchovu do kláštera sester cisterciáček v polské Třebnici, kde rostla pod dohledem své příbuzné, sv. Hedviky. Její první dětský snoubenec zemřel a ona byla v osmi letech zasnoubena znovu, tentokrát Jindřichovi, synu německého císaře Friedricha. Aby byla schopna přijmout roli manželky tak významně vysoce postaveného muže, byla poslána na výchovu do Vídně k císařskému dvoru. V roce 1225 byly tyto zasnuby zrušeny a Anežka se vrací do Prahy. V té době se Evropou šíří učení svatého Františka z Assisi a následovnice Klára zakládá první klášter Řádu chudých paní, později klarisek. Anežka je uchvátna silou evangelní zvěsti ve svědectví Františka a Kláry. V roce 1230 umírá její otec Přemysl Otakar I. a v témže roce se o ruku Anežky ucházejí téměř zároveň anglický král Jindřich III. a císař Friedrich II. Ale ona za podpory papeže Řehoře IX. odmítá obě nabídky. O rok později zakládá Anežka u nás první špitál sv. Haštala a zároveň klášter sester klarisek Na Františku. V r. 1234 do tohoto řádu sama vstupuje a začíná se zasazovat o reformu řehole k přísnější formě života. Svůj další život věnovala modlitbě a službě nejchudším. I v ústraní chudého života s Kristem a pro něj však zůstává otevřená pro potřeby svého národa. Například když v letech 1247-49 dochází k povstání Přemysla, markraběte moravského, proti jeho otci Václavovi I., Anežka významně zasahuje pro usmíření.

Po životě plném odříkání, bojů a úsilí o čistotu františkánské řehole pro své společenství, po dnech a letech plných obětavé službě nemocným a nejchudším, umírá v pověsti svatosti 2.3.1282.

*„Blahoslavená Anežka viděla nejen trpící nedostatkem a nemocemi, ale i ty, kteří trpěli nejednotou, rozbrojem a nepřátelstvím. Žila v době roztržitého a rozbrojů: hrad proti hradu, kraj proti kraji. Dobové napětí přivedlo Anežku jako královskou dceru k tomu, aby se nestala vladařkou v cizí zemi, ale aby doma byla všemu svému lidu obětavou sestrou a matkou.“*⁴² Královská dcera Anežka zjevně nenašla svoji důstojnost a poslání ve vysoké společenské prestiži stavu, do kterého se narodila, ani v přijetí manželství s mocným mužem tohoto světa. Tato žena našla smysl svého žití v Ježíši Kristu, především v následování jeho příkladu milosrdenství k nejchudším.

⁴² KOLEKTIV autorů. *Blahoslavená Anežka Česká, sborník ke svatořečení*. Praha: Česká katolická charita. 1989. s 15.

2.4. Novověk

2.4.1. Společnost v novověku – časové vymezení

Novověk znamená nejen pro evropské dějiny dobu převratných změn společenského, kulturního a ekonomického charakteru. Novověk znamená přechod společnosti od středověkého modelu zemědělské výroby k ekonomickým modelům kapitalismu (především v Nizozemí, Anglii), rozvoj osobní svobody a svobodné společnosti jako takové (vznik a rozvoj parlamentarismu, ústavnosti, pluralismu namířeného proti středověkému absolutismu, zárodky občanské společnosti). S tím souvisí výrazný ekonomický růst, zvyšování životní úrovně, úrovně obecného vzdělání a kultury. To vše na základě uplatňování technologického pokroku v souvislosti s vývojem učiněným ve vědách, rozvoje v duchu racionalismu. V některých částech Evropy, zvláště tam, kde se rozšířila reformace, dochází k výrazné sekularizaci státu i veškerého veřejného života, ve filozofii se uplatňuje deismus a ateismus.

Evropské velmoci v novověku vytvořily veskrze celosvětové koloniální říše, prostřednictvím těchto mocenských soustav dochází k propojování různých částí světa a urychlování celosvětového vývoje.

2.4.2. Charakteristika jednotlivých etap novověku

Raný novověk

Raný novověk lze vymezit obdobím renesance, humanismu a protestantskou a katolickou reformací; vrcholem mocenských střetnutí je třicetiletá válka. Ekonomický potenciál přebírá od šlechty měšťanstvo, dochází ke vzniku a rozvoji kapitalismu. Zároveň je ve státním zřízení feudalismus nahrazen absolutistickým (národním) státem s vyvinutým byrokratickým aparátem.

Vrcholný novověk

V období vyzrálého novověku dochází k rozšíření průmyslové revoluce, a to zvláště v Anglii a Francii. V Anglii, USA a ve Francii se uskutečňují prudké politické změny s dalekosáhlými důsledky (velké revoluce). Koloniální říše evropských velmocí rozšiřují svá území, zapřičiňují zároveň nerovnoměrnost ve světovém vývoji.

V tomto období má rozhodující roli industrializace a jejím vlivem vytvoření komunikačního prostoru Evropy a Severní Ameriky (parní lodě, železnice, telegraf,

telefon, rádio). Tři základní procesy 19. století: vytváření moderních národů, států a demokratizace (přímý kontakt se státní mocí). Vytvářejí se nové sociální vztahy (chudoba jako věc přežití se mění spíše ve srovnání s lépe postavenými).

Moderní dějiny

V 19. století je na vzestupu nacionalismus, vrcholící revolučním rokem 1848. Svého vrcholu dosahují koloniální velmoci, vznikají a rozšiřují se konflikty mezi nimi, stejně jako vnitřní rozpory sociálního a národnostního charakteru. Tyto procesy vrcholí první světovou válkou, pokud je do novověku zahrnuto 20. století. Následují moderní dějiny, které pokračují až dodnes.

2.4.3. Postavení ženy v novověku

V raném novověku se situace ženy v běžném životě příliš nezměnila ani přes změnu klimatu ve společnosti vlivem renesance a reformačního hnutí. „V části Evropy, kde se rozšířil protestantismus, sice došlo k posunu chápání společenství muže a ženy a středověké upřednostňování života bez manželství je nahrazeno zhodnocením manželství, ideál řeholnice střídá manželka a matka, zatracování sexuality nahrazuje přitakání sexualitě jako přirozené lidské potřebě.“⁴³

„K pozvednutí hodnoty ženy především vyjádřením potřeby vzdělání dívek přispěli Tomáš More, Erasmus Rotterdamský i Martin Luther.“⁴⁴

Navzdory těmto skutečnostem zůstává struktura společnosti veskrze patriarchální. Při všech nových možnostech uplatnění ženy (pracovní rozvoj v řemeslech, živnostech, obchodě) se nic nemění na principu ekonomické, politické i právní podřízenosti ženy muži.

Zrušením mnoha klášterů přicházejí svobodné ženy o prostor ke vzdělávání a vlastnímu působení, na druhé straně je s reformací ženám umožněno číst Písmo svaté, což přispívá k růstu osobního sebevědomí žen.⁴⁵

Vrcholný novověk přináší podstatné změny. Velká francouzská revoluce a historický vývoj v Americe přináší vyhlášení lidských práv, ke kterým se hlásí i ženy: ve Francii Olympe de Gougers a Rosy Lacombe vydaly r. 1871 Deklaraci práv ženy a občanky,

⁴³ KÜNG, Hans. *Žena v dějinách křesťanství*. Praha: Vyšehrad 2015. s.74.

⁴⁴ Tamtéž s.76.

⁴⁵ Tamtéž s.77.

v Anglii žádala občanská práva pro ženy poprvé Mary Wollstonecraftová v roce 1872. Tyto snahy však byly zamítnuty, volebního práva se ženy dočkaly až koncem 1. světové války (kromě nového Zélandu, kde toto právo bylo ženám přiznáno r. 1893). Každopádně se ale dává do pohybu hnutí žen, které začínají usilovat o rovnocenné postavení s muži.

V 19. století se v důsledku průmyslové revoluce ještě radikálněji mění život mnohých žen. Důsledkem nových technologických podmínek a způsobů organizace práce ženy, zvláště ve městech, přicházejí o možnost přispět k obživě rodiny tradičním způsobem (tkadleny, švadleny atd.) a stávají se spolu s dětmi „levnou pracovní silou“. Rodina jako životní prostor se rozpadá, nastupují nové ideologie. Marx a Engels v Komunistickém manifestu r. 1848 věnují část textu situaci ženy. Chtějí změnit její postavení jako „pouhého výrobního nástroje“, poskytnout jí stejné podmínky, práva a důstojnost, jakou má muž.

Ženskou emancipaci také urychlila podpora dalších, nesocialistických skupin. V roce 1848 se konal kongres žen v USA, v Německu byl r. 1865 založen Všeobecný německý ženský spolek.⁴⁶

V Českých zemích propagoval feministické myšlenky Vojtěch Náprstek nebo T. G. Masaryk. Významnou úlohu při podpoře ženského vzdělávání a práce sehrál Ženský výrobní spolek založený v roce 1871, neboť podporoval založení dívčí průmyslové školy. Spolek založila Marie Palacká – Riegerová, Sofie Podlipská a Karolina Světlá. Mezi obhájkyňe zaměstnávání a vzdělávání žen patřila také Eliška Krásnohorská. V roce 1890 stála u zrodu dívčího gymnázia Minerva.

„Znakem českého feminismu byla jeho umírněnost při zrodu. Ženy nebojovaly proti mužům, ale jádrem zdejšího hnutí bylo získání lepšího postavení a uplatnění žen v občanském životě. A muži zde hráli roli podporovacích, nikoli opozičních. Muži chtěli ženy za partnerky, které by vychovávaly děti-vlastence s láskou k mateřskému jazyku, a proto jim umožnili přístup ke vzdělání. Ženy se začaly domáhat vzdělání zakončeného maturitou, následně požadovaly vzdělání univerzitní a poté přístup na pracovní trh, ze všech těchto žádostí prosadily nejprve právo na vzdělání“⁴⁷

Ve 20. století se situace žen velmi mění. První světová válka (1914-18), nové politické rozvržení Evropy v důsledku rozpadu Rakousko-Uherska, hospodářská krize a poté zkušenost druhé světové války (1939-1945) ukazuje, že ženy jsou schopné obstat v mnoha oborech, kam dříve neměly přístup. Dvě nebezpečné ideologie dvacátého století

⁴⁶ Srov. tamtéž s.92–94.

⁴⁷ MELICHÁRKOVÁ, Věra. *Pohledy na feminismus v Čechách*. Brno: Bakalářská práce, 2014, s. 24.

– nacismus a komunismus, které důstojnost člověka ničí, nepřímo přispěly k narovnání vnímání důstojnosti žen.

2.4.4. Konkrétní příklad – Růžena Vacková

Růžena se narodila v dubnu 1901 ve Velkém Meziříčí. Vystudovala dějiny umění a klasickou archeologii na Karlově univerzitě. V roce 1925 promovala a o několik let později se stala docentkou. Vědecká práce byla pro ni natolik uspokojivá, že jí obětovala i svůj soukromý život. Kromě odborných článků psala i do novin, komentovala společenské dění, psala divadelní kritiky.

Po vypuknutí 2. světové války se angažovala v protinacistickém hnutí. Podílela se na činnosti odbojové skupiny „Voláme číslo 15“, která se snažila získávat informace o výrobě německých zbraní. Růžena taky ukrývala a přenášela tajnou vysílačku. V únoru 1945 byla zatčena a odsouzena k trestu smrti. Naštěstí přišel konec války a rozsudek nebyl vykonán.

Během války se hluboce přimkla ke katolické víře. Nacházela ve vztahu s Kristem sílu i naději. Později se stala členkou několika katolických sdružení, publikovala v katolicky orientovaných časopisech, seznamovala se s řadou významných kněží. Ve svém bytě na Malé straně pořádala semináře pro katolickou mládež. V roce 1947 byla jako druhá žena v Československu jmenována profesorkou.

Vypadalo to, že hrůzy druhé světové války jsou zažehnány, jenže přišla nová totalita. Po únorových událostech v roce 1948 protestovali studenti proti komunistickému puči. Paní profesorka se těchto demonstrací účastnila, a když byli studenti vylučováni ze škol, měla odvahu se jich zastat.

V roce 1952 byla Růžena Vacková zatčena, tentokrát kvůli svému působení v katolické komunitě. Byla odsouzena na 22 let vězení v monstrprocesu se skupinou Mádr a spol., jehož cílem bylo především zdiskreditovat katolickou inteligenci.

Vacková se rozhodně nechtěla přizpůsobit vězeňskému řádu. Záměrně nedodržovala pracovní normu, odmítla práci v neděli, účastnila se protestní hladovky a po večerech pořádala pro své spoluvězeňkyně semináře o dějinách umění a architektuře.

Její neustálý odpor proti věznitelům zhatil jakoukoli šanci na milost.

„Všechny politické vězeňkyně na ni vzpomínají ve stejném duchu, že šlo o velmi důstojnou paní, která ve vězení nejen přednášela pro zájemce filozofii a archeologii, ale, převážně pro ty mladší, byla velkou oporou a suplovala jim roli matky. Byla autoritou, ke

keré se obracely, když potřebovaly poradit. Oslovovaly ji ‚Růženko‘. Byla to mimořádná žena, která svým životem šla příkladem ostatním.“⁴⁸

Na svobodu byla propuštěna až po 16 letech věznění v roce 1967, jako jedna z posledních politických vězňů 50. let. Ani tolik let strávených za mřížemi ji nedokázalo zlomit. Začala znovu aktivně pracovat. Zapojila se do činnosti Klubu bývalých politických vězňů (K 231) a v roce 1977, jako jedna z prvních, podepsala Chartu 77.

Růžena Vacková se nikdy nevdala a neměla děti. Svou mateřskou lásku věnovala svým studentům. Zemřela v prosinci 1982 v Praze.⁴⁹ Tato mimořádná žena nacházela svou hodnotu a důstojnost v pravdivém postoji odhodlání pro život ve vnitřní svobodě a pravdě. Ani ztráta vnější svobody ji nepřinutila k rezignaci, naopak, byla oporou a nadějí ostatním.

2.5. Co vyplývá z historického exkurzu

V letmém pohledu na dějiny z úhlu důstojnosti žen musíme dát za pravdu papeži Františkovi, který říká: *„Dějiny nesou stopy těžkých výstřelků patriarchálních kultur, v nichž byla žena považována za bytost druhé třídy.“*⁵⁰ Po většinu času uplynulých dvou tisíciletí po Kristu, ale i dlouhá období před jeho příchodem, byla důstojnost ženy odvozována od důstojnosti muže. Život žen bez manžela nebo syna nebyl ničím snadným. Ale ani ženy v manželství obecně „neměly na růžích ustláno“. V posledních cca 150 letech se situace výrazně mění. Žena už nechce vnímat svoji hodnotu a cenu v postavení svého otce či muže, v jeho majetku, prestiži či způsobu, jakým se k ní chová. Emancipační hnutí žen ukazuje na jejich touhu změnit způsob svého života a dnešní situace žen dokazuje, že v mnohém změna nastala. Nyní ale ženy stojí před novými výzvami. Není-li jejich identita skrytá v muži, kde je? Ve vlastním výkonu a kariéře srovnatelné s výkonem a kariérou muže? V nezávislosti? V uznání společností? Ve

⁴⁸ Česká televize. *Polozapomenutá disidentka Růžena Vacková* (21.12.2018) <<https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2686886-polozapomenuta-disidentka-ruzena-vackova-ani-komunisticke-zalare-ji-nedokazaly-zlomit>>

⁴⁹ Srov. Plus rozhlas.cz. *Ženy tří republik* (6.9.2018) <<https://plus.rozhlas.cz/zeny-tri-republik-ruzena-vackova-vysokoskolska-profesorka-a-odbojarka-7595023>>

⁵⁰ FRANTIŠEK. *Amoris laetitia: Radost z lásky: posynodální apoštolská exhortace o lásce v rodině*. Praha: Paulínky, 2016. str 40.

vzhledu a dokonalé image? Z pohledu do historie zřetelně vyplývá, že po dlouhé době se ve společnosti změnila poměry natolik, že je možné začít hledat nové pojetí chápání důstojnosti žen i mužů. S touto změnou poměrů však přichází mnoho nových možností pro nacházení sebepojetí žen. Některé z nich nastíním v další kapitole.

Všechny ženy, o kterých jsem se zmínila, nacházely svoji důstojnost ve vztahu s Kristem a v jeho následování. Je jejich příklad možností pro ženy obecně? Jestliže ano, jak přiblížit tento zdroj důstojnosti tolika ženám, které hledají a nenacházejí? Kde vlastně čerpají dnešní ženy vědomí své hodnoty a ceny? Z pohledu do historie jasně vyplývá změna myšlení a jednání dnešních žen, a s touto změnou související množství nezodpovězených otázek.

3. Některé zdroje důstojnosti ženy 21.století

Dnešní doba se vyznačuje obrovským množstvím informací, názorů a myšlenkových proudů. V tomto nezměrném proudu možností se dnešní člověk, který touží po svobodě, začíná ztrácet. Jordan B. Peterson (nar.1962, univerzitní profesor a klinický psycholog zabývající se výzkumem morálky) říká: „*Ukazuje se však, že spousta lidí nesnese toto vakuum a chaos, onu nedílnou součást života, kterou morální relativismus ještě zhoršuje. A tak se spolu s relativismem šíří i nihilismus, zoufalství a paradoxně také pravý opak morálního relativismu – slepá víra, že ta či ona ideologie má odpověď na každou otázku.*“⁵¹

Petersonovy postřehy se dají velmi dobře vztáhnout na ženy této generace. Jak vyplývá z historického exkurzu, teprve poslední století přineslo ženám svobodné možnosti jako mužům, a v mnohém zrelativizovalo jejich vidění vlastní hodnoty a důstojnosti. Jestliže dnešní společnost považuje historické ideály za pouze relativní, a tedy vlastně zbytečné, ocitají se ženy této doby před velmi závažnými otázkami, které se týkají vlastní identity a směřování – hledají zdroje své důstojnosti.

Tato práce si neklade za cíl popsat a promyslet všechny nabídky, které jsou ženám dostupné. V této kapitole jen krátce poukážu na některé ženami často využívané myšlenkové proudy, ideologie a možnosti sebepojetí, abych se níže více věnovala možnostem, které dnešní společnosti a jednotlivých hledajícím lidem nabízí evangelium a současné učení církve římsko-katolické. Tato práce se nezabývá zdroji důstojnosti v materiální rovině – jako konzumní a módní způsob hledání identity ve vzhledu, spotřebě a kariéře. Nenašla jsem žádnou validní sociologickou studii, která by mapovala tyto možnosti odvozování hodnoty žen.

3.1. Feminismus

3.1.1. Historické fáze feminismu

⁵¹ PETERSON, Jordan Bernt. *12 pravidel pro život*. Praha: Argo, 2019, s. 19.

Hlavní myšlenkou feminismu je sociopolitická změna, při které se odmítá mužská nadřazenost nad ženami v dané společnosti. I když je feminismus pro-ženský, neznamená to, že je nutně namířen proti mužům.

Rozlišujeme tři vývojové vlny feminismu:

První vlna (19. století až po začátek 20.století) byla obdobím emancipačním, kdy se především kladl důraz na rovnost příležitostí ve vzdělávací oblasti a získání volebního práva. Jedná se tedy o úpravy legislativní, jejichž cílem byla změna zákonů omezující ženy.⁵²

Ve druhé vlně (60-90 léta 20. století) se již specifikovaly požadavky a hledaly se vnitřní příčiny nerovnosti ve společnosti. Během tohoto období dochází ke štěpení na více proudů. Za přední práce začátku druhé vlny jsou považována díla Druhé pohlaví od Simone de Beauvoirové a Ženská mystika od Betty Friedan. Druhé vlně feminismu se především jednalo o odstranění nerovností, které sice byly zákony zrušeny, ale ve společnosti se nadále objevovaly. „*Na počátku druhé vlny se ženám jednalo o kontrolu nad vlastním tělem, o právo na potrat a o získání přístupu ke všem povoláním*“.⁵³ Vrcholným obdobím druhé vlny byla doba sedmdesátých až osmdesátých let dvacátého století, kdy se do popředí feministického výzkumu dostala žena a její zájmy, mění se pohled na mateřství a objevuje se kritika tradiční dělby práce. Začal se definovat pojem gender a genderové identity.

Třetí vlna (od 90. let 20 století po dnešek) začala souběžně s rozvojem afroamerického a LGBTQ hnutí zdůrazňovat potřebu intersekcionality, to znamená, že zatímco feminismus druhé vlny se soustředil zejména na bílé ženy ze střední třídy a „ženskou zkušenost“ chápal jako univerzální, feminismus třetí vlny poukazuje na rozdílné problémy, zkušenosti a postavení žen na základě jejich etnicity, rasy a třídního postavení, ale i věku, sexuální orientace, genderové identity, handicapu a dalších. Zešíroka se také soustředí na téma sexuálního obtěžování, genderu a boje s genderovými stereotypy, jako prostředku, který podle některých feministek přispívá i k mužské liberalizaci.

3.1.2. Proudů feminismu

Teorie feminismu není jednotná, a proto dochází ke štěpení na několik proudů. Podle Judith Lorberové lze feministické teorie rozdělit na 3 skupiny.

⁵² Viz výše v kapitole Postavení žen v novověku.

⁵³ VALDROVÁ, Jana. *ABC feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004. s.177–178.

A. genderově reformní feministické teorie: liberální feminismus, marxistický a socialistický feminismus a rozvojový feminismus

B. feministické teorie genderově motivovaného odporu nebo genderově motivované vzpoury: radikální feminismus, lesbický separatistický feminismus či „standpoint“ feminismus.

C. feministické teorie třetí vlny feminizmu: mužský feminismus, multirasový feminismus, feminismus sociální konstrukce, postmoderní feminismus, ekofeminismus, spirituální (teologický) feminismus či kyberfeminismus.⁵⁴

3.1.3. Feministická teologie

Rosino Gibellini ve své knize *Teologické směry 20. století* popisuje feministické snahy a tendence v křesťanském prostředí. Za počátek tohoto směru považuje dílo skupiny severoamerických žen, které se scházely, aby společně studovaly Písmo a jejichž studium vyvrcholilo vydáním *Woman's Bible* ve dvou částech v letech 1895 a 1898. „*Uskutečnění tohoto velkorysého projektu revize a reinterpretace Bible skupinou žen bylo prvním hmatatelným znamením nového ženského sebevědomí, které uzrávalo i v rámci křesťanského společenství.*“⁵⁵

Gibellini rozlišuje pojmy teologie ženy a feministická teologie. V 50. letech dvacátého století se objevují teologická díla zabývající se otázkou ženství, např. *Teologie ženství* (A.M. Henry) nebo *Základy teologie ženy* (H. Rondet). Tyto snahy však byly příliš jednostranné – vypracované mužskými teology, kteří se navíc nevěnovali odpovídající teologii mužství. Tyto teologie nekriticky vycházely z mentálních zdrojů a schémat, která byly odvozeny z dominantní patriarchální kultury. Gibellini vyjadřuje rozdíl mezi teologií ženy a feministickou teologií takto: „*Křesťanské ženy přemýšlejí o své lidské a křesťanské zkušenosti a tuto svou zkušenost kriticky vyjadřují. Feministická teologie takto uvádí druhou polovinu lidstva do hermeneutického kruhu, který spojuje minulé zkušenosti zachycené v biblických textech a v tradici se současnou zkušeností žen. Feministická teologie tak obohacuje zkušenost víry, její formulace a vyjádření. Zatímco teologie ženy byla půvabným záhonkem orchidejí, který si dobře vychovaní celibátní teologové pěstovali ke svému potěšení v lese teologických disciplín, je feministická teologie teologií žen, křesťanek, které se odvážily vydat na cestu ke svobodě.*“⁵⁶

⁵⁴ Tamtéž s. 203-211.

⁵⁵ GIBELLINI, Rosino, *Teologické směry*, s. 436.

⁵⁶ Tamtéž s.439.

Mnohé feministky považují Bibli za politickou knihu, zbraň proti emancipaci žen, na základě které docházelo dlouhou dobu k ospravedlnění ponižování a násilí na ženách. Proto se křesťanské teoložky snaží najít způsob, jak nově číst Bibli. Hledají neortodoxní model čtení Písma – text je sice patriarchální, protože vznikl v patriarchální době, ale poselství tohoto textu lze vyjádřit ve smyslu osvobození. Novozákonní badatelka Elisabeth Schusslerová Fiorenza navrhuje „kritickou feministickou hermeneutiku“. Chce zavést nové paradigma, které přijímá jak historicko-kritickou metodu čtení textu, tak i požadavky feministické teologie osvobození. *„Jde tedy o to, znovu kritickou hermeneutikou odkrýt nejstarší vrstvu a vstoupit ve spojení s teologií a praxí prvních křesťanských společenství, aby tak mohly být napraveny pozdější teoretické i praktické deformace a aby mohl být ve společenství obnoven étos rovnosti.“*⁵⁷

*„Feministická teologie reflektuje na jedné straně přístup žen k teologii, jejich proměnu z objektu v subjekt teologického myšlení, na druhé straně vyjadřuje, jak se samy ženy vyrovnávají s problémy, které ženské hnutí otevřelo ohledně křesťanství a struktury křesťanských obcí. Navzdory vysokému stupni polemičnosti nechce být ve svých nejodpovědnějších podobách jednostrannou teologií ani teologií, která by pouze reagovala na tradiční teologii, nýbrž se pokouší artikulovat svůj diskurz nejen protestem a kritikou, ale také historickým bádáním a pozitivní teologickou tvorbou.“*⁵⁸

*„I když vznikají formy feminismu, které nemůžeme považovat za vhodné, současně v ženských hnutích žasneme nad dílem Ducha svatého, který působí jasnější uznávání důstojnosti ženy a jejích práv.“*⁵⁹

⁵⁷ Tamtéž s.454.

⁵⁸ Tamtéž s.466.

⁵⁹ Papež František, *Amoris Laetitia*, s.41.

3.2. Duchovní sebepotvrzení mimo křesťanství

3.2.1. Islám

Tradiční evropské území se dnes stává domovem mnohých muslimů, jejichž životní styl a kulturní tradice jsou odlišné od tradic a zvyklostí Evropanů.

*„Veřejná debata o roli žen v islámu na Západě má tendenci soustředit se na otázku nošení šátků, které se považují za symbol podřadnosti žen. Nejsou to ale šátky, ale islámské manželské právo, které utvrzuje podřadné právní postavení žen jako Bohem dané.“*⁶⁰

Muslimští apologeti vždy trvali na tom, že islám věří v rovnost mužů a žen a dokládají tato tvrzení odkazem na Korán /Korán 39:6/, kde se říká, že Bůh stvořil muže a ženu z jediné bytosti, aby si byli vzájemně přáteli a ochránci /Korán 4:1/ a vložil mezi ně lásku a dobro /Korán 30:21/⁶¹

Muslimští teologové také tvrdí, že navzdory základní rovnosti mají muž a žena odlišné úkoly, ze kterých vyplývají odlišná práva. Muž je zodpovědný za zajištění a ochranu rodiny, proto na něj přechází větší část dědictví. V Koránu je formulován princip, že svědectví jednoho muže lze převážit pouze svědectvím dvou žen, protože údajně biologická danost předurčuje ženu k většímu výkyvu emocí.⁶² Z právního hlediska má muž v islámu zcela jiný status než žena. Například má možnost mít čtyři ženy, pro které ale musí zajistit stejné zabezpečení. Manželství se uzavírá manželskou smlouvou, která má občanskoprávní povahu a stanovuje vzájemná práva a povinnosti manželů. Základním kamenem této smlouvy je pro manžela povinnost postarat se o živobytí, a pro ženu povinnost poslouchat. /Korán 4:34/. V nedávné době tato skutečnost vedla muslimky, zvláště na Západě, k potřebě připojovat k manželské smlouvě „dodatečná práva“ kupříkladu právo studovat nebo budovat kariéru i po uzavření manželství. Složením věna a podepsáním smlouvy získává manžel právo na manželčino tělo. Žena nemá právo manžela odmítnout, pokud by odmítala poslušnost, mohou ji trestat i bitím. Manželskou smlouvu podepisuje ženich a dva svědci. Nevěsta nemusí být vůbec přítomna, za ni podepisuje smlouvu otec nebo bratr.

⁶⁰ SCHIRMACHEROVÁ, Christine. *Islám a západní společnost*. Praha: Návrat Domů. 2017, str 89.

⁶¹ Srov. Tamtéž s.89.

⁶² Srov. Tamtéž s.90.

Dnes, zvláště ve velkých městech na Západě, hraje souhlas dívky s ženichem určitou roli, ale obvykle může odmítnout nanejvýš jednoho uchazeče. Svatby z lásky jsou považovány za nepočetné, často jsou pojímány jako nákaza mravní zkaženosti Západu.

Žena získává plné uznání až při porodu dítěte, protože v té chvíli naplnila nejdůležitější očekávání rodičů svých i manželových. „*Narození syna je tak významná událost, že mnohé matky již nejsou nazývány svým jménem, ale jako matky svých synů. Druzí o ní mohou mluvit např. jako o matce Azíza.*“⁶³

V případě rozvodu, který je pro muže mnohem jednodušší než pro ženu, případnou děti vždy otci, žena k nim už nemá žádná práva a nesmí je ani navštěvovat.

I v islámském světě existují v současné době různá feministická ženská hnutí. Jejich cílem ale není to, co cílem ženských hnutí mimo islám. Toto ženské hnutí tvrdí, že současné výklady Koránu a tradice nejsou správné a domáhají se návratu zpět k původnímu islámu a právům, která dával ženám. Požadavky ženských hnutí mimo islám považují za dekadentní a mravně odpudivý západní společenský řád. V islámském světě by výzvy k prosazování ženských práv, která by vedla k opuštění islámu, nenalezly pochopení. Obránci ženských práv, kteří by takto jednali, by byli obviněni z bezbožnosti a poplatnosti Západu.

Je zřejmé, že tento přístup k hodnotám, tolik odlišný od absence ukotvených morálních hodnot současné společnosti u nás, přináší nepochopení a napětí. Zajímavé ale je, že pro určitou skupinu „západních žen“ je islám přitažlivý.

Vím o více ženách z mého okolí, které v posledních letech konvertovaly k islámu. Když jsem mluvila s jednou z nich o tom, proč se stala muslimkou a jak se teď cítí, řekla: „*Vyrůstala jsem v rodině, kde otec věčně pil, maminka nikdy neměla peníze, ačkoli nesmírně tvrdě pracovala. Když jsem se osamostatnila a zamilovala, po narození dítěte mě muž opustil a zůstala jsem sama s dítětem. Ted' se poprvé v životě cítím ctěna a zabezpečena!*“

Tato zkušenost z běžného života ukazuje, že jasné nastavení hodnotového systému a přehlednost rolí mnoha ženám vyhovuje a že díky ní mohou nalézt sebe sama ve ztotožnění se s rolí, kterou daný systém předkládá. Je to pro ně mnohem jednodušší než vykořeněnost a nejistota, se kterou se často potýkají v dnešní době.

⁶³ Tamtéž s.97.

3.2.2. Náboženství bohyně

Teologický feminismus dle Rosina Gibelliniho zahrnuje tři proudy. Prvním proudem, pohybujícím se v biblicko-křesťanské tradici, jsem se zabývala výše.

Druhý proud zahrnuje ženy, které již „nepatří k linii biblicko-křesťanské tradice, nýbrž se pohybují v otevřeném pokřesťanském prostoru a hledají nové cesty, po kterých by mohly dospět ke zkušenosti transcendence... „Jsem šťastná, že už žádnou jistotu nečerpám z Bible, z dějin, z mýtů nebo ze struktur,“ říká Peggy Ann Wayová,⁶⁴ jedna z představitelk tohoto proudu. Stejněho smýšlení je také Mary Daylová. Tato feministka se původně pohybovala na poli křesťanského feminismu. V knize *Církev a druhé pohlaví* ještě zastávala názor, že za sexistickým pokrivením církevní tradice existuje právě křesťanské učení, které je třeba vynést na povrch a přijmout. Postupně však přehodnotila své postoje a potvrdila svůj rozchod s křesťanstvím v knize *Překročit Boha Otce: k filozofii ženského osvobození*. Tato kniha vyšla v roce 1973 a je velmi ostrou kritikou jednoho z hlavních symbolů křesťanství: víry v Boha Otce. Mary Daylová si je sice vědoma, že výraz Bůh Otec je třeba chápat symbolicky a analogicky, protože Bůh přesahuje pohlavní diferenciaci. Přesto je přesvědčena, že cesta, po které se ženy vydaly, musí „zůstat otevřená vůči poslední transcendenci, tj. vůči Bohu, který však nesmí být definován jazykem patriarchy, nýbrž jazykem adekvátním i pro zkušenost ženy.“⁶⁵

Názory M. Daylové se později ještě radikalizují. Mluví o „sesterství“, to je o společenství žen, které je „sítí osvobození, komunikačním společenstvím,⁶⁶ kosmickou aliancí, protože vyjadřuje, že ženy dosáhly nové harmonie s bytím, s vlastním já, s univerzem a Bohem – slovesem jako energetickým zdrojem bytí a života.“ „Sesterství se stává sítí přadlen, které gynocentricky předou ‚lesbický‘ svět, jež je oddělený od patriarchálního světa a je mu cizí a protikladný.“⁶⁷

Třetí proud se nazývá ‚náboženství bohyně‘, nebo také ‚spiritualita bohyně‘. Představitelka tohoto proudu, Carol Christová, hledá projevy ženské spirituality v literatuře. Vymezuje se proti patriarchálnímu negativnímu chápání ženství. Nachází čtyři motivy pro návrat bohyně v nové ženské spiritualitě: a) symbol bohyně jako symbol ženské moci, b) pozitivní nahlížení na ženské tělo a jeho přirozené cykly, c) pozitivní potvrzení ženské energie, d) symbol posílení vazeb mezi ženami – sesterství.⁶⁸

⁶⁴ GIBELLINI, Rosino. *Teologické směry*, s.443.

⁶⁵ Tamtéž s.444.

⁶⁶ Tamtéž s.444.

⁶⁷ Tamtéž 445.

⁶⁸ Srov. tamtéž 447.

„K tomuto proudu se řadí hnutí Wicca, tedy ‚čarodějnické‘ hnutí, které slovo ‚čarodějnictví‘ chápe jako umění moudrých a znalých žen. Jako dědičky náboženství Velké Matky z dob matriarchátu byly ‚bohyně‘ zběhlé v léčitelském umění, znaly tajemství bylin a léčivých nápojů, byly léčitelkami a jasnovidkami. Hnutí Wicca znovu navazuje na toto moudré umění a používá rituály (meditace, dechová cvičení, zpěvy, tance, požehnání a vzývání bohyně), jejichž cílem je umocnění vlastní fyzické, psychické i emoční energie a hledání harmonického vztahu s přírodními rytmy a ostatními bytostmi.“⁶⁹

„Rituály jsou způsoby, jak vyhnat patriarchálního policistu, který se v nás skrývá, očistit hloubku ducha a znovu ji naplnit pozitivními obrazy síly a krásy žen. Symbolem toho je bohyně: symbolem božského, které je v ženách a symbolem všeho, co je v univerzu ženské.“⁷⁰

Výše popsaný směr hledání důstojnosti je pro mne osobně nepřijatelný. V této práci ho ale zmiňuji, protože pro mnohé ženy je velmi přitažlivý a využívaný. Zároveň ukazuje na hlubokou žízeň žen po duchovních hodnotách, po touze pevně zakotvit svoji existenci v transcendentním pojetí života a jeho smyslu. Vidím zde výzvu pro církve v možnosti smysluplně a s respektem přinést ženám dneška poselství o zdrojích důstojnosti v životě podle evangelia, na které chci poukázat v další kapitole.

⁶⁹ Tamtéž 447.

⁷⁰ Tamtéž 448.

4. Důstojnost ženy v aktuálním učení církve

„Radost a naděje, smutek a úzkost lidí naší doby, zvláště chudých a všech, kteří nějak trpí, je i radostí a nadějí, smutkem a úzkostí Kristových učedníků a není nic opravdu lidského, co by nenašlo v jejich srdcích odezvu.“⁷¹

Z tohoto citátu koncilních otců jasně vyplývá, že otázky související s hledáním identity dnešní ženy a jejího plného a důstojného života jsou pro církve důležité. Opravdovým následovníkem Krista (tedy jeho církvi) nemůže být lhostejné, jak se změna poměrů, životního stylu a hodnot obecně dotýká jednotlivých lidí, mužů i žen.

Prvním a základním zdrojem, odkud církve čerpá, je Písmo svaté.

4.1. Bible

Ráda bych se nyní krátce zabývala prvními kapitolami Starého Zákona, protože odkazy na počátek jsou velmi zásadní. Samozřejmě je ve Starém zákoně mnoho dalších důležitých míst, která ukazují na důstojnost ženy. Jsou zde příběhy žen, které zachraňují národ (Ester, Debora, Judita) a další, ale vzhledem k rozsahu této práce na podrobnější vhléd není prostor. Dále bych se chtěla věnovat novozákonnímu poselství Ježíše Krista a hledat v něm, jak sám Ježíš jednal se ženami a jak chápal jejich důstojnost.

4.1.1. Starý zákon – kniha Genesis

Podle důležité konstituce II. vatikánského koncilu *Dei verbum* je Zjevení (tedy Písmo svaté) důležitým východiskem pro nauku církve a pro praktické postoje vyplývající z této nauky. Proto i v otázce postavení ženy a její důstojnosti je třeba vycházet z biblického zkoumání. Hned v první kapitole první knihy Písma čteme: *„I řekl Bůh: ‚Učiňme člověka, aby byl naším obrazem podle naší podoby.“⁷²* Jen o kousek dále se píše: *„Bůh stvořil člověka, aby byl jeho obrazem, stvořil ho, aby byl obrazem Božím, jako muže a ženu jej stvořil.“⁷³*

⁷¹ Dokumenty II. Vatikánského koncilu, GS 1, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.

⁷² Gn 1,26.

⁷³ Gn 1,27.

Stvoření člověka k obrazu a podobě Boží je fakt, ze kterého podle teologické antropologie vychází veškerá důstojnost člověka. Bůh se rozhodl, že jeho stvoření zvané „člověk“ má zobrazovat jeho samého, má za úkol dorůstat do podoby svého Stvořitele.

„Oba výrazy, obraz i podoba, chtějí podtrhnout to, co tvoří člověka člověkem: obecenství s Bohem. Člověk není otrokem ani se nepodílí na životě božstva, jak učily různé antropologie. ‚Obraz‘ vyjadřuje vztah blízkosti a přece odlišnosti, vztah dětské závislosti. Člověk je povolán být Božím dítětem. Toto určení nemůže rozbít ani lidský hřích.“⁷⁴

Může být kdekoli jinde větší hodnota a cena lidského života? Možná se v průběhu času v důsledku lidských vědeckých a technických pokroků a úspěchů, a v důsledku hříchů soběstačnosti a pýchy zamlžila tato hluboká pravda o člověku. Zároveň ale ani člověk dneška nepřestal hledat odpovědi na základní otázky po smyslu a směřování své vlastní existence.

„Jako muže a ženu jej stvořil. Člověk stojí před Stvořitelem jako muž a žena. V tom je vážný a nezměnitelný Boží řád: teprve v této podvojnosti je člověk celým člověkem, schopným naplnit dané poslání.“⁷⁵

„Starý Zákon ví o jednotě a rovnosti obou před Bohem.“⁷⁶

Druhá kapitola knihy Genesis popisuje stvoření člověka podrobněji. Člověk je postaven do prostředí, ve kterém má naplňovat svůj úkol, je v ničím nerušeném společenství se svým Stvořitelem. Přesto říká sám Bůh: *„Není dobré, aby byl člověk sám. Učiním mu pomoc jemu rovnou.“⁷⁷* Dále přináší Bible popis stvoření ženy z mužova žebra a následně vzpouru člověka proti Stvořiteli.⁷⁸

Bůh, který sám v sobě je společenstvím, plností vztahů a vzájemného sebedarování, nemůže být zobrazen někým, kdo je sám. Má-li být člověk jeho obrazem, musí mít možnost vytvářet vztahy nejen se svým Bohem, který ho diametrálně převyšuje, nejen s ostatním stvořením, o které se má starat, ale i na rovině jednoty v sobě samém. Proto je stvořen jako jednota dvou: muže a ženy. Z historie je patrné, že právě pasáže o stvoření ženy a prvním hříchu vedly k odůvodnění patriarchálního přehlížení důstojnosti ženy. Některé nynější výklady onoho místa však ukazují, že je možné číst tyto události počátku i v jiném světle, jak zmiňují i dokumenty II. VC: *„Protože však Bůh mluví v Písmě svatém*

⁷⁴ KOLEKTIV autorů, *Výklady ke Starému Zákonu I.*, Praha: Kalich, 1991, s. 25.

⁷⁵ Tamtéž s.26.

⁷⁶ Tamtéž s.26.

⁷⁷ Gn 2,18.

⁷⁸ Gn 2,18–3, 1–7.

*prostřednictvím lidí lidským způsobem, musí vykladač Písma svatého, chce-li pochopit, co nám Bůh chtěl sdělit, pozorně zkoumat, co měli svatopisci skutečně v úmyslu vyjádřit a co chtěl jejich slovy zjevit Bůh.*⁷⁹

John Eldredge ve své knize *Úchvatná* při rozebírání této biblické pasáže ukazuje na bádání profesora Roberta Altera, znalce hebrejštiny, zabývajícího se studiem biblických knih Starého Zákona. Alter zmiňuje, že výraz „ezer kenego“, který je překládáme slovem „pomoc“ je nsnadno přeložitelný. „*Ale pro člověka se nenalezla pomoc jemu rovná*“⁸⁰.

Hospodin chtěl muži učinit „pomoc“ jemu rovnou. Co si představit pod tímto výrazem? R. Alter poukazuje na fakt, že v celém Starém zákoně se tento výraz „ezer“ vyskytuje pouze dvacetkrát. Kromě zmíněného verše je vždy použit pouze v případě, kdy mluví o samotném Bohu, např. v žalmech.⁸¹ Hospodin je naše „pomoc“ (ezer) a štít. Hospodin je ten, kdo zachraňuje v nebezpečí života, ten, který je hodný důvěry, ten, který v nebezpečí podpírá. Výraz „kenego“ znamená „po boku“, „naproti“ nebo „protějšek“. Podle tohoto výkladu není žena jen pomocnice a družka, ale ta, která muže podpírá, bez níž nemůže žít plný život.⁸²

Bez protějšku nemohu žít vztah. Bez rovnocenného protějšku nemohu prožívat naplněný vztah. Nemohu tedy být obrazem Boha a nemohu vrůstat do podoby s ním. Toto sebedarování na rovině fyzické i duchovní zamýšlel Bůh se svým člověkem, jak potvrzuje kniha Genesis: „*Proto opustí muž svého otce i matku a přilne ke své ženě a stanou se jedním tělem.*“⁸³ Už samotný Starý Zákon přináší svědectví o porušení tohoto Hospodinova plánu. „*Naprostu neodpovídalo izraelským patriarchálním řádům, aby muž opustil své rodiče pro ženu., kterou si mohl dokonce koupit. Zde však muž opustí otce i matku, se svou ženou vytvoří nové obcenství a naprostou jednotu jak v oblasti ducha, duše i těla. Tato nerozlučitelná jednota je podstatou manželství a obrazem vztahu Krista a církve.*“⁸⁴

Mnohé výklady poukazují na to, že žena byla stvořena z mužova žebra, že je tedy méněcenná. Opominají ale logiku celého stvořitelského díla. Vždyť i muž je tvořen z prachu země⁸⁵, který byl stvořen před mužem a nikdo z toho nevyvozuje, že by byl muž „méně“ než prach. V celém popisu stvořitelského díla je patrná gradace. Od pustiny

⁷⁹ DV12.

⁸⁰ Gn 2,20.

⁸¹ Ž 122,1–2, Ž 20, 2–3, Ž 33,20 nebo v Dt 33,26.29

⁸² Srov. ELDREDGE, John a Stasi, *Úchvatná*. Praha: Návrat domů, 2006. s.28–29.

⁸³ Gn 2,24.

⁸⁴ Výklad k SZ, s.34.

⁸⁵ Gn 2,7.

a temnoty přes světlo, vody a souš, nezměrné bohatství rostlinstva a živočichů k muži a nakonec ženě. „*Eva je oním crescendem, oním vyvrcholením úžasného Božího díla. Žena. Posledním tahem je stvoření završeno. Nikoli Adamem, nýbrž Evou. Ona je oním posledním tahem Mistra štětce. (...) Vezmeme-li v úvahu, jak se stvoření odvíjí, jak postupně nabývá vyšších a vyšších forem, můžeme vůbec zapochybovat, že Eva je vyvrcholením? Není pouhým dodatkem. Není pěkným přídavkem jako ozdoba na stromečku. Je posledním dotykem Božím, jeho mistrovským dílem. Její postavení na světě nemůže zaujmout nikdo jiný a nic jiného.*“⁸⁶

Adam, poté co spatří Evu, užasne. Dojde svého naplnění. Dostává dar: protějšek, kterému se může darovat tím vytvořit společenství podobné tomu, jaké je realitou Boží.

Z výše řečeného vyplývá, že nejen pro ženu, ale i pro muže je přínosné vracet se k počátkům a nově číst známá slova a hledat v nich nové souvislosti.

4.1.2. Nový zákon – evangelia

Nové a velmi potřebné světlo pro čtení Božího poselství je světlo, které nám dává sám Bůh tím, že posílá svého Syna. Ježíšovo vtělení, život, smrt a zmrtvýchvstání přináší poznání nového a nečekaného zjevení. Ježíš přišel smýt hřích a dát lidstvu poznat Otce. On je cestou k pochopení toho, co chtěl Bůh ve stvoření. On je cestou člověka k pochopení sebe samého, tedy i vlastní ceny a hodnoty.

„*Pán Ježíš nepřišel zrušit Zákon. Nepřišel zrušit ani ta ustanovení, která upravovala vztah muže a ženy. Na druhé straně dal jasně najevo, že to, co je v Zákoně, neodráží plně to, čemu říkáme základní Boží vůle.*“⁸⁷

Pokud se podíváme na svědectví evangelií o Ježíši a jeho vztahu k ženám, můžeme vidět dvě roviny. Jednak to, jak Ježíš se ženami za svého života jednal, a poté to, co pro ženy znamená Ježíšovo vykupitelské dílo.

Výše jsem zmínila postavení ženy v Ježíšově době. Ježíš však často porušoval konvence své doby, zvláště pak ve vztahu k ženám. Jak ukazuje již zmíněné setkání se Samaritánkou u studny⁸⁸, Ježíš neváhá oslovit ženu, a navíc s ní mluví o duchovních věcech. Tato opovrhovaná žena slyší z Ježíšových úst na dotaz po Mesiáši odpověď: „*Já jsem to, ten, který k tobě mluví.*“⁸⁹

⁸⁶ ELDREDGE, John a Stasi. *Úchvatná*. s.24.

⁸⁷ DRÁPAL, Dan. *Emancipace žen v církvi*. Praha: návrat domů, 2003. s.35.

⁸⁸ Srov. Jan 4.

⁸⁹ Jan 4,26.

Nebývalo zvykem, aby rabíni diskutovali se ženami. Lukášovo i Janovo evangelium nám představuje Marii a Martu, sestry, u kterých Ježíš často pobýval. Marie chce naslouchat a sedá si k Ježíšovým nohám.⁹⁰ To je pozice vyhrazená pro učedníky. Že by ale tuto pozici mohly zaujmout ženy, to by tehdy nikoho ani nenapadlo. Další pozoruhodný příběh, který zaznamenal Lukáš, se odehrává v sobotu v synagoze. Ježíš někde na galerii, v prostoru vyhrazeném pro ženy spatří ženu, která se nemůže napřímít.⁹¹ Ježíš ji uvidí, zavolá a uzdraví i přes nevoli představeného synagogy. Ježíš tuto ženu vidí, nepřehlíží ji, je pro něj důležitá. Už tato skutečnost je napřimující pro mnohé z žen. Navíc ji zavolá – vyzývá ji, aby vstoupila do prostoru vyhrazeného pro muže, tam, kam by se sama nikdy neodhodlala vejít. A uzdravuje ji. Ona se napřimuje a oslavuje Boha. A jako znamení jejího narovnání, přijetí pravé důstojnosti, jí dává jméno „dcera Abrahamova“. Jen muž byl nazýván synem Abrahamovým, pro ženu v celém Písmu je toto oslovení jen tady, v Ježíšových ústech, ačkoli „na počátku to tak nebylo“.⁹²

Ježíš odhaluje to, co hřích a staletí zakryla. V evangeliích se ženy stávají spolu s učedníky těmi, kdo jej doprovázejí při hlásání radostné zvěsti⁹³, při bolestné smrti na kříži⁹⁴, a jsou připravené uvidět ho u hrobu živého a podat o něm svědectví.⁹⁵

Řada podobností, která Ježíš používá, je ze světa žen. Mnohé další v evangeliích zaznamenané příběhy ukazují, že Ježíš bral ženy vážně, „*byl před svými současníky obhájcem a zastáncem pravé důstojnosti ženy.*“⁹⁶

Je-li Ježíš tím, kdo zjevuje Otce, jeho chování k ženám ukazuje, jaký vztah k ženám má Bůh. Důkazem toho, že Bůh bere ženu vážně, že s ní počítá ve svém plánu spásy a že i ona má svobodnou vůli, je příběh zvěstování.⁹⁷ Boží posel přichází k Marii a ona, milostí zahrnutá, přijímá nabídku a je zastíněna Duchem svatým. Je vtažena do tajemství Boha samého a stává se matkou, tou, která porodí pro tento svět „Syna Nejvyššího.“

⁹⁰ Srov. Luk 10,38–42.

⁹¹ Srov. Luk 13,10-17.

⁹² Mt 19,9.

⁹³ Srov. Luk 8, 1–3.

⁹⁴ Srov. Jan 19,25.

⁹⁵ Srov. Luk 24, 1–4.

⁹⁶ MD 12.

⁹⁷ Srov. Luk 1, 26–38.

4.2. Mulieris dignitatem

Mulieris dignitatem je apoštolským listem papeže Jana Pavla II. Byl sepsán u příležitosti Mariánského roku a vydán ve svátek Nanebevzetí Panny Marie 15. 8. 1988. Hned v prvním článku úvodu papež říká: „*Důstojnost ženy a její povolání – neustálý předmět lidského a křesťanského uvažování – nabyl zcela zvláštní důležitosti v posledních letech. Dokazují to mezi jinými i projevy učitelského úřadu církve vyjádřené v různých dokumentech II. Vatikánského koncilu. V závěrečném poselství se zde říká: Nastává hodina, a již nastala, kdy se plně rozvíjí povolání ženy, hodina, kdy žena získává ve společnosti možnosti, vliv, vyzářování, jakých dosud nedosáhla. Proto ve chvíli, kdy lidstvo prochází tak hlubokou proměnou, mohou ženy, osvícené duchem evangelia, pomoci lidstvu ohroženému úpadkem.*“⁹⁸

Dále se Jan Pavel II. vrací k biskupské synodě v říjnu 1987, kdy bylo mimo jiné jednáno také o potřebě prohloubit antropologické a teologické základy k „*pochopení důvodů a důsledků Stvořitelova rozhodnutí, aby lidská bytost existovala vždy a pouze jako žena a muž. Jenom když vycházíme z těchto základů, které umožňují vystihnout hloubku důstojnosti a povolání ženy, dá se pak mluvit o její aktivní přítomnosti v církvi a ve společnosti.*“⁹⁹

Celý text encykliky vychází ze zamyšlení nad biblickým zjevením týkajícím se Marie, Matky Boží. Vychází tak z přesvědčení, že skrze toto zjevení důstojnosti a poslání v ženě Marii mohou svoji důstojnost najít jednotlivé konkrétní ženy dneška a zároveň je možné skrze ni se přiblížit chápání ženství tak, jak bylo zamýšleno Stvořitelem.

4.2.1. Spojení s Bohem

Maria, žena ve své době nijak odlišná nebo privilegovaná, odpovídá ANO na pozvání Boží k životu v plnosti Ducha svatého a poskytuje sama sebe, aby z ní Život mohl být zrozen. Nakolik mohla tato mladá dívka chápat, co vše svým ANO dává do pohybu? Její odpověď, která jí z lidského hlediska a zvyklostí té doby mohla přivodit smrt ukamenováním, přinesla zásadní zlom v dějinách lidstva, napomohla k „*vrcholnému a definitivnímu bodu sebezjevení Boha lidstvu*“.¹⁰⁰

⁹⁸ MD 1.

⁹⁹ MD 1.

¹⁰⁰ MD 3.

Maria vstupuje do takového spojení s Bohem, jaké bylo do té doby zcela nepředstavitelné.

„Což není ve zvěstování začátek konečné odpovědi, kterou Bůh sám vychází vstříc neklidnému srdci člověka? Nejde jen o Boží pravdy, zjevené prostřednictvím proroků, nýbrž touto odpovědí se skutečně ‚Slovo stává tělem‘ (Jan1,14). Maria takto dosahuje takového spojení s Bohem, že to překonává všechno očekávání lidského ducha.“¹⁰¹

V této události můžeme také zahlédnout i *„neobyčejnou důstojnost ženy. Tato důstojnost ukazuje povýšení ke spojení s Bohem v Kristu Ježíši, které je nejvyšším cílem existence každého člověka. Z tohoto hlediska je ‚žena‘ vzorem a prototypem celého lidského pokolení.“¹⁰²*

Maria odpovídá. Bůh hovoří k ní, k ženě, a ona odpovídá. *„Tato událost má jasný mezosobní ráz: je to dialog.“¹⁰³* Bůh přichází k malé, nepatrné ženě, neptá se jejího otce nebo snoubence, kteří byli pro okolí zdrojem ženiny důstojnosti. Přichází se svou milostí a nabídkou toho, co je u *„lidí nemožné“¹⁰⁴* přímo k ženě, kterou stvořil a uzpůsobil On sám fyzicky i duchovně tak, aby mohla porodit Život. Z těchto událostí zvěstování a Božího svrchovaného konání v Marii a v součinnosti s její odpovědí *„jsem služebnice Páně“¹⁰⁵* je zřejmé, že Bůh se ženou jedná osobně a bere stejně vážně její svobodu volby, jako to dělá u mužů. Je zde zřetelně vidět, že dějinná praxe mnoha století (viz historický exkurz výše), která považovala ženu za méněcennou v mnoha oblastech, není Bohem chtěná. Je třeba i dnes hledat cesty, jak přijmout a prožívat novou svobodu v Ježíši Kristu – svobodu rovnosti mužů i žen před Bohem i při pravdivém rozpoznávání rozdílnosti biologické i duchovní.

Pomoc k plnění tohoto úkolu pro dnešní církve můžeme najít ve výše zmíněné Mariině odpovědi, která poprvé vyslovila a uskutečnila to, co její Syn osobně naplnil celým lidským životem: *„Syn člověka nepřišel, aby si dal sloužit, ale aby sloužil.“¹⁰⁶* *„Právě tato služba tvoří základ království, ve kterém sloužit znamená kralovat. Kristus, Pánův služebník, ukáže všem lidem královskou důstojnost služby, se kterou je úzce spojeno povolání každého člověka“¹⁰⁷*, tedy každého muže i ženy. *„Důstojnost každého člověka*

¹⁰¹ MD 4.

¹⁰² MD 4.

¹⁰³ MD 4.

¹⁰⁴ Srov. Luk 1,31–37.

¹⁰⁵ Luk 1,38.

¹⁰⁶ Mk,10,45.

¹⁰⁷ MD 4.

*a povolání, které jí odpovídá, nalézají své definitivní měřítko ve spojení s Bohem.*¹⁰⁸ Každý jedinec, muž i žena, je povolán do hlubokého společenství vztahu s Bohem, každý je Bohem oslovován tam, kde právě je, v každé situaci, ve které se nachází, může odpovědět k této nabídce ‚Ano‘. Bohužel skutečnost hříchu¹⁰⁹ zastírá člověku, muži i ženě, toužebný hlas Boží, který zve k obnovení ztracené důvěry v Boha.

4.2.2. Hřích a ženství

*„Není možné pochopit tajemství hříchu bez vztahu k celé pravdě o Božím obrazu a podobě, která je podkladem biblické antropologie. Tato pravda předkládá stvoření člověka jako zvláštní dar Stvořitele, v němž jsou obsaženy nejen základ a pramen podstatné důstojnosti lidské bytosti – muže i ženy – ve stvořeném světě, ale i počátek povolání obou na vnitřním životě samého Boha.“*¹¹⁰

Člověk však odmítá tento dar tím, že uvěří lži o Bohu a přestane mu důvěřovat. Přestane poslouchat Boha a chce si sám rozhodovat, co je dobré a zlé. Následky jsou katastrofální: narušení původní jednoty. Nejen jednoty se Stvořitelem, ale i jednoty a harmonie uvnitř sebe sama, jednoty vztahu muže a ženy i jednoty ve vztahu s vnějším světem. Důsledkem narušení této jednoty je i skutečnost popsána v knize Genesis – *„budeš dychtit po svém muži, ale on ti bude vládnout.“*¹¹¹ *„Tato ‚vláda‘ ukazuje porušení a ztrátu rovnováhy oné základní vyrovnanosti, kterou mají v ‚jednotě dvou‘ muž i žena.“*¹¹²

Aby mohla být zachována prvotní, od počátku chtěná, důstojnost člověka jako obrazu Božího, tato jednota a rovnost muže a ženy, neměla by se žena stát předmětem vlády a vlastnictví muže. Ovšem tato skutečnost (skutečnost faktické nadvlády muže a považování ženy za majetek) byla v dějinách lidstva běžnou situací (viz historický exkurz). I *„knihy Písma svatého potvrzují v různých bodech skutečnou existenci takových situací a zároveň prohlašují nutnost obrácení, to znamená očistit se od zla a osvobodit se od hříchu, od toho, co umenšuje člověka, nejen toho, kdo je urážen, ale i toho, kdo uráží.“*¹¹³

¹⁰⁸ MD 4.

¹⁰⁹ Srov. Gn 3, 1–20.

¹¹⁰ MD 9.

¹¹¹ Gn 3,16

¹¹² MD 10.

¹¹³ MD 10

Je tedy velmi vhodné, abychom se ve světle tohoto poznání obrátili k Bohu a prosili Ducha svatého, aby nás (církvev, tělo Ježíšovo) uvedl do veškeré pravdy¹¹⁴, abychom ji poznali a skrze Ježíšovo výkupné dílo mohli být touto pravdou osvobozeni¹¹⁵ k pravé jednotě všech druhů vztahu.

„V naší době nabyla otázka práv ženy nový význam v širokém rámci práv lidské osoby. Biblické a evangelijní poselství vrhá světlo na tento program, ustavičně prohlašovaný a rozmanitě připomínaný, a střeží pravdu o ‚jednotě dvou‘, to je o důstojnosti a povolání, jež vychází ze specifické odlišnosti a osobní zvláštnosti muže a ženy. Proto ani oprávněný odpor ženy proti tomu, co vyjadřují slova bible ‚on ti bude vládnout‘ nesmí za žádné podmínky vést k ‚zmužštění‘ žen. Žena nesmí ve jménu osvobození od vlády muže tíhnout k tomu, aby si osvojovala mužské rysy proti své ženské svébytnosti. Existuje odůvodněná obava, že na této cestě se žena neuskuteční. Naopak by mohla ztratit to, co tvoří její podstatné bohatství. A to je bohatství nesmírné!“¹¹⁶

4.2.3. Znaky ženské identity

Co je tedy to podstatné bohatství ženství? Jak a kde je mají ženy dneška najít? Jestliže cestou k pravé důstojnosti není napodobování těch, kteří se v dějinách jeví jako „důstojnější“, tedy mužů, jak mohou ženy dnešní doby samy sebe uvidět? Jak a kde znovu a nejspíš zcela nově objevit identitu ztracenou v mnoha stoletích ponížení a zneuznání? Co je tím nesmírným bohatstvím, které Stvořitel ženě dal jako dar, který má a může být darován? Jak se má žena znovu stát tou, která chce být darována ve svobodě, ne být přivlastněna násilím? Jak se znovu stát Evou (matkou živých), která chce, aby i muž, který má být obdarován, skutečně mohl zakusit radost a naplnění jako Adam, když přijal od Stvořitele Evu jako dar, jako pomoc sobě rovnou?

Ve svém apoštolském listě odpovídá Jan Pavel II na tyto otázky poukázáním na to, že všechny zásadní odpovědi dostáváme v Kristu Ježíši.

„Všeobecně se připouští, i ze strany těch, kdo se staví kriticky ke křesťanskému poselství, že Kristus byl před svými současníky obhájcem a zastáncem pravé důstojnosti ženy a povolání, odpovídající této důstojnosti.“¹¹⁷

¹¹⁴ Srov. Jan 14,17

¹¹⁵ Srov. Jan 8,32

¹¹⁶ MD 10

¹¹⁷ MD 12.

Z promýšlení svědectví evangelií a jeho reflexe vyplývají z apoštolského listu tyto výrazné znaky ženské identity: víra a naděje, mateřství a panenství, citlivost k tajemství, vytrvalost v utrpení a především láska.

Víra a naděje

V mnoha situacích, kdy evangelium zmiňuje ženu, zmiňuje ji jako tu, která věří. Protože věří, má naději a následně koná z lásky, např. Maria¹¹⁸, žena trpící krvotokem¹¹⁹, kananejská žena¹²⁰, cizoložnice ve farizeově domě¹²¹, samaritánka u studny¹²², Marta, sestra Lazarova.¹²³

V mnoha životních situacích se ukazuje, že pro ženu je jaksí „přirozenější“ a snad i jednodušší přistupovat k realitě s vírou a touto svojí vírou přinášet naději, z ní brát sílu, a tak přinášet pokoj a účinnou pomoc tam, kde je potřeba, přijímat a milovat nezištně a obětavě.

Všechny ženy jmenované v historickém exkurzu, a mnohé další, neznámé a bezejmenné, žily a žijí z hluboké víry, a proto přinášely a přinášejí svému okolí naději. Tím, že posíleny vírou milovaly a přijímaly samy sebe takové, jaké byly, i lidi kolem sebe i okolnosti svého života, dokázaly nalézt svoji důstojnost v poslušnosti k povolání ke konkrétní cestě, kterou objevovaly vytrvalým hledáním. Svým ANO jako Maria napomáhaly, aby se „*Slovo stalo tělem*“¹²⁴, tedy aby Láska, kterou je Bůh, proměňovala okolnosti života lidí zasažené hříchem a přinášela život v plnosti. Víra a naděje jsou živnou půdou, bez níž nemůže vzniknout ani dále růst plný život.

Mateřství a panenství

Ženy jsou svou biologickou daností zcela jasně uzpůsobeny k přinášení života. *„Mateřství v sobě obsahuje jedinečné společenství s tajemstvím života, který dozrává v ženině lůně. Tento jedinečný způsob setkávání s novým člověkem, který zvolna vzniká, vytváří z její strany určitý přístup k člověku – nejen k vlastnímu dítěti, ale k člověku vůbec, přístup, který hluboce vyznačuje celou ženinu osobnost. Všeobecně se má za to, že žena je víc než muž schopná věnovat plnou pozornost konkrétní osobě, kterou má před sebou,*

¹¹⁸ Srov. Luk 1,45.

¹¹⁹ Srov. Luk, 8,43–48.

¹²⁰ Srov. Mt 15,21–28.

¹²¹ Srov. Luk 7,36.

¹²² Srov. Jan 4.

¹²³ Srov. Jan 11,27.

¹²⁴ Jan 1,14.

a že mateřství ještě více rozvíjí tuto schopnost.“¹²⁵ Současně se poukazuje na jeho ještě hlubší, tedy duchovní smysl: mateřství je symbol smlouvy s Bohem, který je Duch.

Podobně, jako je žena vybavena k mateřství fyzickému, je obdarována hlubokou účastí na tajemství zrození duchovního života. I pokud se nemůže stát matkou (tedy fakticky porodit dítě, ať už proto, že se rozhodla v poslušnosti k povolání života dle evangelních rad, nebo pro životní situaci znemožňující život ve vztahu s mužem), její poslání a identita ženy jako nositelky života se neztrácí. *„Panenství ve skutečnosti nezbavuje ženu jejich zvláštních schopností a předpokladů. Duchovní mateřství má však mnoho různých forem v životě Bohu zasvěcených žen, které žijí například podle charismatických darů a stanov rozličných společenství apoštolského rázu.“*¹²⁶ *„V této širší souvislosti musíme spatřovat v panenství také jednu cestu pro ženu, cestu, na které uskutečňuje svou ženskou osobitost jiným způsobem než v manželství.“*¹²⁷

Právě tato dvě směřování ženy – mateřství a panenství – jsou v dnešním světě opomíjena a podceňována, často i zesměšňována. Domnívám se, že důležitým krokem k objevení pravdivé důstojnosti pro ženy dneška je přehodnocení významu mateřství a panenství a jejich rehabilitace ve společenském žebříčku hodnot.

Vytrvalost v utrpení

*„Syny budeš rodit v utrpení“*¹²⁸. Důsledkem odloučení od Boha je i bolest, bolest při vzniku nového života. *„Žena, když rodí, má zármutek, protože přišla její hodina. Když však se narodí dítě, nemyslí už na bolesti, protože na svět přišel člověk.“*¹²⁹ Tato slova evangelia se nevztahují pouze na fyzické reálné prožívání žen při porodu, lze je také chápat jako *„spojitost ženina mateřství s velikonočním tajemstvím. V tomto tajemství je totiž obsažena i bolest Matky stojící pod křížem, Matky, která je vírou účastna otřesného tajemství ‚sebezmaření‘ jejího Syna.“*¹³⁰ Pod křížem však nestála jen Maria.

„Ve chvíli konečné zkoušky, rozhodné pro celé mesiášské poslání Ježíše Nazaretského, stály pod křížem především ženy. Z apoštolů zůstal věrný pouze Jan, ale více žen. Nejen že zde byla Kristova matka a příbuzná jeho matky Marie Kleofášova a Marie Magdalská (Jan 19,25), ale zpovzdálí tam přihlíželo i mnoho žen: ty které následovaly Ježíše už z Galileje a sloužily mu (Mt 27,55). Jak je vidět, v této nejtvrděší zkoušce víry a věrnosti

¹²⁵ MD 18.

¹²⁶ MD 19.

¹²⁷ MD 20.

¹²⁸ Gn 3,16.

¹²⁹ Jan 16,21.

¹³⁰ MD 19.

se ukázaly ženy silnější než apoštolové. V těchto chvílích nebezpečí ty, které mnoho milují, dokážou přemoci strach. ¹³¹

Mnoho žen stojí dnes a denně pod křížem životních situací, které na ně dopadají, ať už jde o úzkosti spojené s výchovou dětí, zajišťováním nezbytných nutností života, osamělostí či vykořisťováním. Mnoho z nich zůstává pod křížem i ve chvílích naprosté bezmoci a podobně jako Marie Magdalská v nedělním ránu dokážou zůstat věrné životu i tam, kde rozum nevidí ve věrnosti žádný smysl, např. v péči o děti, staré, postižené, nevléčitelně nemocné. Mnoho žen přijímá tyto situace jako realitu, kterou naplňují láskou. Často jsou v těch situacích samy, opuštěné svými muži, kteří nedokázali unést bolestnou tíhu skutečnosti. Je ale i mnoho žen, které odmítají tuto svoji mohutnost – mohutnost síly naděje v bezmocnosti, mohutnost přijetí zranitelnosti svého srdce, mohutnost zvláštní ženské citlivosti, která je u Marie popsána slovy Simeona v chrámě: „I tvou vlastní duší pronikne meč“.¹³² Maria necouvla, i tady zůstává ve svém „fiat“ otevřená možnosti trpět. Dotýká se tak v hloubi svého srdce tajemství svého Syna. I On byl otevřen k utrpení, přijal jej a svou kenoží¹³³ vykonal to, co je popsáno ve třetí kapitole knihy Genesis – rozdrtil hlavu nepříteli, který svou lží narušil důvěrný vztah Boha a člověka.¹³⁴

Toto tajemství lásky Boží, která se vydává k sebezmaření pro záchranu člověka, je rozumem pochopitelné jen částečně, protože lidský rozum přesahuje.¹³⁵ Je možné ho uchopit srdcem, přijmout, vstoupit do něj a nechat se jím proměňovat.

Citlivost k tajemství

*„Již od začátku Kristova poslání projevují ženy vůči němu a vůči jeho tajemství zvláštní citlivost, která odpovídá jednomu z typických rysů jejich ženství“.*¹³⁶ Např. Samaritánka u studny¹³⁷, Maria, která sedí u jeho nohou a pomazává Ježíše před jeho smrtí v Betánii¹³⁸, Marta, přijímající tajemství Ježíše, který o sobě říká, že je vzkříšení

¹³¹ MD 15.

¹³² Luk 2,35.

¹³³ Srov. Fil 2,6–11.

¹³⁴ Srov. Gn 3,15.

¹³⁵ Srov. Ef 4,19.

¹³⁶ MD 16.

¹³⁷ Srov. Jan 4.

¹³⁸ Srov. Jan 12, 3–8.

a život¹³⁹, Marie Magdalská u hrobu v nedělním ránu.¹⁴⁰ Právě tato vnímavost hlubokých vnitřních souvislostí umožňuje ženám srdcem uchopit to, co je těžko uchopitelné racionálním myšlením. Tajemství sebedarování ženy, ať už v manželství nebo v jakékoli formě panenství, ukazuje na tajemství ustavičného sebedarování uvnitř Nejsvětější Trojice. A tímto způsobem vydává světu rozumem těžko uchopitelné tajemství vnitřního společenství lásky vlastního Stvořiteli.

Sv. Pavel v listu Efezským přirovnává vztah muže a ženy ke vztahu Boha k svému lidu v evangelním světle. „*Je to veliké tajemství, které vztahují na Krista a církev.*“¹⁴¹

Láska

Jestliže Kristus miluje církev jako sebe sama a sám se za ni obětuje, měl by každý muž takto milovat svou ženu a ta by měla mít ke svému muži úctu, jakou má církev vůči Kristu. „*V této lásce máme základní potvrzení ženy jako osoby, potvrzení, díky kterému se může ženská osobnost plně rozvíjet a obohacovat. Právě tak jedná Kristus jako snoubenec církve.*“¹⁴²

„*Důstojnost ženy je úzce svázána s láskou, kterou přijímá proto, že je žena, a stejně tak s láskou, kterou zas ona miluje.*“¹⁴³ Tato láska, kterou je Duch svatý, tvoří skutečné povolání ženy jako té, která přijímá a miluje člověka jako takového pro něj samého. Tato láska dává ženě tvůrčí sílu projevenou sebedarováním.

„*V naší době umožňují úspěchy vědy a techniky dosáhnout hmotného blahobytu v míře netušené. Tento blahobyt přeje některým, ale jiné vytlačuje na okraj společnosti. Takže tento jednostranný pokrok může s sebou nést i postupnou ztrátu citlivosti pro člověka, pro to, co je podstatně lidské. V tomto smyslu především naše doba očekává projevení onoho ‚tvůrčího ducha‘ ženy, který by zajistil citlivost pro člověka za všech okolností, prostě proto, že je člověk. Tedy proto, že ‚největší je láska‘ (1 Kor 13,13).*“¹⁴⁴

4.3. Amoris laetitia

Výše jsem se zabývala tím, jak se v apoštolském listu papeže Jana Pavla II. odráží současný pohled římskokatolické církve na důstojnost ženy. Z tohoto dokumentu vyplývá, že mnohé postoje vedoucí k nedůstojnému hodnocení ženy a jejího významu

¹³⁹ Srov. Jan 11, 25.

¹⁴⁰ Srov. Jan 20.

¹⁴¹ Ef 5,32.

¹⁴² MD 24.

¹⁴³ MD 30.

¹⁴⁴ MD 30.

církev reflektuje, přehodnocuje a znovu hledá zvláště ve Zjevení východiska pro pravdivé uchopení situace žen a jejich identity a sebepojetí.

Nyní bych se ráda zaměřila na posynodální apoštolskou exhortaci současného papeže Františka *Amoris laetitia*, Radost z lásky. Tato exhortace se nezabývá apriori důstojností ženy. Je shrnutím z biskupské synody o rodině, která se stavem dnešní rodiny intenzivně zabývala na dvou zasedáních biskupského sněmu v letech 2014 a 2015.

Zaměřuje-li *Amoris laetitia* pozornost na rodinu, zaměřuje ji na prostředí, ve kterém je a má být primárně předávána láska. Láska, kterou Jan Pavel II. považuje za důležitý znak identity ženy, má být základem vzájemných vztahů mužů a žen. Jak už jsem zmínila, je-li vzájemná, darující se a přijímající láska principem vnitřního života Boha samého, a je-li zdrojem důstojnosti člověka, je velmi důležité zabývat se prostředím, ve kterém běžný člověk dnešní doby vyrůstá a ve kterém se formuje jeho konkrétní pochopení „lásky“. Chceme-li tedy nacházet cesty k hledání pravdivé identity ženy a zároveň i růstu její důstojnosti (a tím i pochopení pravé identity muže a růstu jeho důstojnosti muže), je třeba se zabývat rodinou dnešní doby, její podobou, problémy i potenciálem.

Protože situace rodin je dnes zcela nová a odlišná od jakéhokoli jiného známého dějinného modelu, je třeba najít nové cesty k uchopení situace a nové způsoby, jak přinášet světlo evangelia a zprostředkovat světu milosrdnou lásku našeho Boha.

*„U zcela nových otázek, kterých současný rychle se rozvíjející svět přináší velké množství, nemá církev přímo na co navázat. Musí se k nim stavět nově. Není důvod si nepřiznat, že existují věci, které církev nikoliv neomylně v nějaké době učila a které bylo následně potřeba opustit, případně korigovat. To patří k dějinnosti církve. Do tohoto proudu zapadá i exhortace *Amoris laetitia* papeže Františka.“¹⁴⁵*

Po úvodu nazvaném „Radost z lásky“ zařazuje papež František kapitolu „Ve světle Slova“, v níž zakotvuje celý následující text do biblického rámce. V další kapitole se zabývá realitou rodin. Popsaný skutečný současný stav života v rodinách, ze kterého lze vyvodit i skutečný stav života žen, je postavený na předchozím důkladném šetření a dotazování se. Nejde o názor „shora“, ale o analýzu dotazníků rozeslaných prostřednictvím biskupských konferencí do farností celého světa. Na jejich základě pak probíhala výše zmíněná synoda o rodině. Z této analýzy vyplývá, že mnozí nevytvářejí

¹⁴⁵ Tamtéž s.16.

rodinu ze strachu se vázat¹⁴⁶, mnozí se cítí využíváni a manipulováni¹⁴⁷, jsou osamoceni¹⁴⁸.

„V tomto krátkém pohledu na realitu bych rád zdůraznil, že byt' došlo ke značnému zlepšení v uznání práv ženy a její účasti na veřejném životě, v mnoha zemích ještě zbývá mnoho vykonat k prosazení těchto práv. Nepřijatelné zvyky ještě nejsou úplně vykořeněny. Především hanebné zneužívání, jehož jsou ženy někdy oběťmi, násilí v rodinách a různé formy otroctví, které nejsou projevem mužné síly, ale zbabělého úpadku. Slovní, fyzické i sexuální násilí, které je pácháno na ženách v některých manželstvích přímo protirečí povaze manželského svazku.“¹⁴⁹

„V mnohých zemích pokračuje právní dekonstrukce rodiny, směřující k přijímání forem založených výlučně na ideálu autonomie vůle. I když je legitimní a správné, že se odmítají staré formy ‚tradiční‘ rodiny, charakterizované autoritářstvím a také násilím, nemělo by to vést k opovrhování manželstvím, nýbrž k objevení jeho pravého smyslu a jeho obnově. Síla rodiny je v podstatě její schopností milovat a učit lásce. Přes všechny problémy, které se mohou vyskytnout, rodina může stále růst na základě lásky.“¹⁵⁰

Exhortace se však neomezuje pouze na popis reality dnešních rodin, potažmo žen i mužů, ale jde dál. Povolání rodiny nachází ve vztahení se k Ježíši, který obnovuje Boží plán.¹⁵¹

Podstatu tohoto povolání nachází papež v povolání k lásce.¹⁵²

„Stvoření člověka jako muže a ženy k Božímu obrazu znamená začátek toho nejhlubšího tajemství, které směřuje ke Kristu. Na půdorysu manželství se odvíjejí celé dějiny spásy a už od počátku nesou díky Bohem stanovenému manželství povolání k plodné lásce pečeť lásky osob Trojice.“¹⁵³

Proto se následující části dokumentu velmi široce věnují konkrétním projevům lásky v manželství. Základem pro tuto konkrétní část je velepíseň lásky¹⁵⁴. Následující kapitoly mluví o možnostech pastorační služby, definují oblasti, kde může církev přispět rodinám tím, že praktickou lásku a milosrdenství pomůže předávat, například v péči a výchově dětí, při řešení nestandardních, krizových situací, v budování spirituality společenství, péče, útěchy a povzbuzování.

¹⁴⁶ Srov. AL 34.

¹⁴⁷ Srov. AL 39.

¹⁴⁸ Srov. AL 43.

¹⁴⁹ AL 54.

¹⁵⁰ AL 53.

¹⁵¹ Srov. AL 58-88.

¹⁵² Srov. AL 69.

¹⁵³ Tamtéž s. 23.

¹⁵⁴ Srov. 1 Kor 13

Nejen z Amoris laetitia¹⁵⁵, ale z mnoha dalších úvah a promluv současného papeže vysvítá důraz a poukaz na něco, co je dle mého názoru velmi vlastní ženě a je nedílnou součástí její podstaty. Je to připomenutí a odkázání na něhu. Tento aspekt výborně vystihl ve svém komentáři J. Zajíc:

„Papež František to vyjádřil na začátku letoška těmito slovy: ‚Hned po svém narození se Ježíš zračí v očích ženy, ve tváři svoji matky. Od ní se mu dostalo prvního pohlázení a s ní si vyměnil první úsměv. S ní zahájil revoluci něhy. Církev, hledící na Dítě Ježíše, je povolána v ní pokračovat. I ona je totiž jako Maria ženou a matkou. Církev je ženou a matkou a v Marii nachází svoje nejdůležitější rysy. Dívá se na ni, neposkvrněnou, a cítí se povolána odporovat hříchu a zesvětštění. Dívá se na ni, která byla plodná, a cítí se povolána zvěstovat Pána a rodit jej v životech. Dívá se na ni, matku, a cítí se povolána přijímat každého člověka jako dítě.‘“¹⁵⁶

Něha je vlastnost, o kterou mnohé ženy přišly při své snaze vyrovnat se mužům, vlastnost, kterou některé ztratily na své cestě ke znovuobjevení důstojnosti. Něha je souhrn laskavosti a pokojné krásy, chápajícího přijímání, milosrdného pochopení a zároveň velké síly skryté v přijímané zranitelnosti. Něha je zcela jistě znakem ženské identity a důstojnosti. Bůh je nepochybně krásný a něžný a svoji krásu a něhu vložil do ženy, aby tímto specifickým způsobem byla jeho obrazem a vrůstala do jeho podoby. Přijmou ji ženy v církvi? Přijmou ji muži jako dar? Nalezne ji v sobě Kristova církev a dokáže ji nabídnout dnešním ženám i celému tvrdému, zmatenému a ztracenému světu?

¹⁵⁵ Srov. AL 28.

¹⁵⁶ Zprávy radia Proglas: *Komentář Jiřího Zajíce: Církev papeže Františka*. (14.3.2020) <<https://zpravy.proglas.cz/komentar-tydne/komentar-jiriho-zajice-cirkev-papeze-frantiska/>>

Závěr

V první části této bakalářské práce jsem studovala historické prameny z pohledu postavení ženy. Začala jsem v období kolem začátku letopočtu, tedy v biblické době a v době rozkvětu antické kultury a civilizace, protože historické i kulturní kořeny dnešní doby v našich zeměpisných reáliích spočívají právě tam. Procházela jsem dějinami skrze velké historické epochy a pokusila se stručně shrnout charakteristiky jednotlivých období a to, jak byla v dané periodě chápána žena. Z této reflexe dějin vyplývá, že po krátkém období Ježíšova života a formování prvotní církve, ve kterém byly některé ženy v Ježíšově blízkosti přijímány jako rovnocenné s muži, nastává v následujících stoletích doba ženě nepříznivá. Domnívám se, že lidstvo jako celek zatím nedokázalo přijmout a pochopit radikálnost změny Ježíšova pohledu v oblasti rovnosti žen a mužů. V 19. století nastaly ve společnosti změny politické, ekonomické i sociologické, a jedním z důsledků těchto změn je začátek hlubší sebereflexe žen a jejich emancipačních snah. Ženy přestaly vnímat samy sebe a svoji důstojnost pouze v závislosti na muži a skrze muže, a začaly hledat, kde jejich důstojnost spočívá.

Na základě dalších kapitol této práce lze shrnout, že dnešní ženy často hledají svoji hodnotu v těchto čtyřech základních směrech:

1. Ve vnějším přijetí svého žentství – péče o krásu a zdraví těla, zdravou výživu, cvičení, módní oblékání, vnější uznání společností atd. Tuto oblast jsem v bakalářské práci nezkoumala, ale považuji za důležité ji zde zmínit jako jeden z evidentních zdrojů, v nichž ženy vnímají svoji hodnotu.
2. Ve srovnávání s muži – první vlna emancipace byla zaměřena téměř výhradně docílení stejných možností pro studium a uplatnění žen ve společnosti. Poté, co těchto možností bylo určitým způsobem dosaženo, je pro mnoho žen velkou výzvou a cílem dosahovat stejných výkonů a výsledků jako muži, a to ve všech oblastech života, v oblasti duchovní i fyzické, společenské i osobní, (některé formy radikálního feminismu).
3. V popření všech dosavadních hodnotových linií – ve zpochybnění historického pojetí mužství a žentství, „tradičních“ rolí a stereotypů i náboženských pojetí, které vedly k podřízenému postavení ženy; v potřebě uchopit nově možnosti transcendence a popsat je zcela nezávisle na předešlém „patriarchálním“ pojetí a mužských vzorech myšlení a vnímání (spirituální feminismus).

4. V objevení své hodnoty ve vztahu k Bohu – ne v zavržení staletými prověřených hodnot, názorů a způsobů života, ale v jejich novém uchopení a pravdivém prožívání ve světle evangelia. (feministická teologie)

Směřování k vnější kráse a dokonalosti popsané v bodě 1. považuji za důležité a pro důstojnost ženy za dobré, ovšem mám za to, že tyto hodnoty jsou nedostatečné, a žena, která usiluje o důstojný život pouze uskutečňováním vnějších cílů bude nakonec zklamaná a nenaplněná. Člověk, tedy muž i žena, je natolik sám sebou (tedy důstojný), nakolik v harmonii prožívá všechny složky své osobnosti – tělesné, duševní i duchovní. Směřování pouze k tělesnému, případně duševnímu růstu tedy budou zahrnovat jen část celé osobnosti.

Druhý způsob nalézání vlastní hodnoty ve srovnávání s muži (bod 2.) je také velmi neuspokojivý. Jednak ženy takto znovu vidí svoji cenu ve světle mužské důstojnosti – tentokrát ne jako záštitu vlastní hodnoty, ale jako měřítko vlastní hodnoty. Při takovém srovnávání ale zcela mizí jedinečná a zásadní obdarování žen, která jsou odlišná od obdarování mužů. V této perspektivě se mi jeví, že pro důstojnost je mnohem přínosnější spolupráce a vědomí vzájemné potřeby mezi muži a ženami.

Následné dva body 3. a 4. se pokoušejí vystihnout směr, kde ženy hledají své duchovní naplnění, ve kterém vidí svoji důstojnost. Tato směřování, na jedné straně odtržení od všech dosavadních hodnotových zdrojů a na straně druhé znovuobjevení tradičních hodnot z hlediska důstojnosti ženy, se mi jeví jako zcela protichůdná. Jsou volbou mezi nezávislostí a závislostí na Bohu. Odtržení se od jakékoli dříve popsané duchovní cesty a spolehnutí se jen na své vlastní vnímání skutečností může být velmi zavádějící, ačkoli vypadá zajímavě a svobodně.

Domnívám se, že podstata důstojnosti člověka (ne pouze muže, ne pouze ženy) spočívá v jeho povolání a uzpůsobení být obrazem Božím a vrůstat do jeho podoby. Proto si myslím, že důstojnosti ženy velmi brání snahy o nezávislost a duchovní ukotvení v moci a oblastech, které odmítají Boha jako Tvůrce a zároveň Zachránce.

Abychom se mohli stávat obrazem Božím a vrůstat do jeho podoby, a tím nabývat důstojnost, která člověku přísluší a patří, je třeba poznávat toho, do jehož podoby mám vrůstat. Všechny ženy, jejichž příklad jsem v této práci použila, našly svoji důstojnost ve vztahu s Bohem, v poslušnosti k jeho hlasu a k službě ostatním lidem. Navzdory době, ve které žily, našly svoji hodnotu v objevení Božího plánu pro svůj život. Základní charakteristiky ženské identity, jak vyplývají z apoštolského listu *Mulieris dignitatem*,

nejsou pro dnešní ženu příliš atraktivní. Mateřství, panenství, zranitelnost, vytrvalost v utrpení, služba... To vše dostává smysl teprve v perspektivě přijímané a sdílené lásky. Teprve tehdy, když žena (ale i muž) dnešní doby zakusí na sobě Ježíšův pohled dokonalého přijetí, zakusí lásku, která neodsuzuje a pozvedá, tehdy přijímá svou důstojnost a dostává sílu k pravdivému hodnotnému životu.

Seznam použitých zkratek

AL	Amoris laetitia
DV	Dei verbum
MD	Mulieris dignitatem

Seznam literatury

- BIBLE, Písmo svaté starého i nového zákona: Český ekumenický překlad.* Praha: Česká biblická společnost 2008.
- COLLINS, Roger. *Evropa raného středověku.* Praha: Vyšehrad. 2005.
- DOKUMENTY II. Vatikánského koncilu.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 2002.
- DRÁPAL, Dan. *Emancipace žen v církvi.* Praha: návrat domů, 2003.
- DRŠKA, Václav. PICKOVÁ, Dana. *Dějiny středověké Evropy.* Praha: Aleš Skřivan ml., 2004.
- ELDREDGE, John a Stasi, *Úchvatná.* Praha: Návrat domů, 2006.
- ELLIOTOVÁ, Elisabeth. *Stvořena ženou.* Praha: Triton, 2018.
- EVDOKIMOV, Paul. *Žena a spása světa.* Olomouc: Refugium Velehrad-Roma, 2011. Studie (Refugium Velehrad-Roma).
- FRANTIŠEK. *Amoris laetitia: Radost z lásky: posynodální apoštolská exhortace o lásce v rodině.* Praha: Paulínky, 2016.
- FRANKL, Viktor. *Utrpení z nesmyslnosti života.* Praha: Portál, 2016.
- KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy.* Praha: Argo, 2005.
- GIBELLINI, Rossino. *Teologické směry 20.století.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011.
- HEŘMANOVÁ, Jana; VÁCHA, Marek. *Etika v ošetrovatelské praxi.* Praha: Grada, 2012.
- JAN PAVEL II. *Mulieris dignitatem: apoštolský list papeže Jana Pavla II. o důstojnosti a povolání ženy u příležitosti Mariánského roku.* Praha: Zvon, 1992.
- KOLEKTIV autorů. *Ottův slovník naučný: Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí.* 8. díl. Praha: Paseka, 1997.
- KOLEKTIV autorů. *Blahoslavená Anežka Česká, sborník ke svatořečení.* Praha: Česká katolická charita. 1989.
- V KOLEKTIV autorů, *Výklady ke Starému Zákonu I.,* Praha: Kalich. 1991.
- KÜNG, Hans. *Žena v dějinách křesťanství.* Praha: Vyšehrad 2015.
- MELICHÁRKOVÁ, Věra. *Pohledy na feminismus v Čechách.* Brno: Bakalářská práce, 2014.
- PETERSON, Jordan Bernt. *12 pravidel pro život.* Praha: Argo, 2019.

- RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského*. Praha: nakladatelství Karolinum, 2008.
- SCHIRMACHEROVÁ, Christine. *Islám a západní společnost*. Praha: Návrat Domů. 2017.
- SPUNAR Pavel. *Kultura středověku*. 2. pozměněné a upravené vydání. Praha: Academia. 1995.
- STEINOVÁ Edita. *Žena*. Praha: Nadační fond Edity Steinové, 2016.
- STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filozofie*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000.
- ŠPIDLÍK, Tomáš. *Svatá Melánie, úsvit nových dějin*. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma s.r.o., 2004.
- ŠRAJER, Jindřich (ed.). *Amoris Laetitia, zlom nebo kontinuita?* Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2019.
- TENACE, Michelina. *Vybrané kapitoly z antropologie: stvoření člověka k obrazu a podobnosti Božímu*. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2001.
- VALDROVÁ, Jana. *ABC feminizmu*. Brno: Nesehnutí, 2004.
- VALDROVÁ, Jana. *Gender a společnost*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2006.
- VODÁKOVÁ, Alena. *Rod ženský: kdo jsme, odkud jsme přišly, kam jdeme?* Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003.
- WAGNEROVÁ, Eliška, a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012.
- ZMEŠKAL, Ondřej. *DŮSTOJNOST JAKO POJEM PRÁVNÍ OCHRANY*. Diplomová práce. vyd. Ve Frýdku – Místku: [s.n.], 30. března 2007.